

MAGYARORSZÁG, ROMÁNIA ÉS SZLOVÁKIA KIVÁNDORLÁSI FOLYAMATAI A RENDSZERVÁLTOZÁSOK UTÁN – ELTÉRÉSEK ÉS HASONLÓSÁGOK*

GÖDRI IRÉN – TÓTH ERZSÉBET FANNI

Tanulmányunk három posztszocialista kelet-közép-európai ország – Magyarország, Románia és Szlovákia – kivándorlási folyamatainak alakulását vizsgálja a rendszerváltozásoktól napjainkig. A kommunista rezsim bukását megelőző évtizedekben mindhárom országra a migráció erőteljes szabályozása, illetve visszaszorítása volt jellemző.¹ Ennek ellenére néhány kivándorlási hullám a hidegháborús években is volt, mint például Magyarországról az 1956-os eseményeket követő menekültáradat, Csehszlovákiából a „prágai tavasz” körüli években (1967–68), Romániából pedig a 80-as évek végén az erősödő diktatúra, a diszkriminatív nemzetiségi politika, valamint a növekvő gazdasági kilátástalanság hatására. Ugyanakkor bizonyos kisebbségek engedélyezett kivándorlására (pl. a Romániában élő németek, zsidók), valamint a kommunista rezsimmel szembe forduló disszidálására is voltak példák.

A rendszerváltozások a restriktív kivándorlási politikák felszámolását és a külföldre utazás akadályainak megszűnését eredményezték. Ennek következtében a 90-es évek elején a migráció intenzitása a volt szocialista országokban – főként a régió belüli mozgások tekintetében – jelentősen megnőtt, és új mobilitási formák is megjelentek, így például rövid távú, elsődlegesen jövedelem-orientált elmozdulások, amelyeket ál-turizmus, kvázi-migráció, illetve befejezetlen migráció névvel illet a szakirodalom (Wallace et al. 1996; Wallace – Stola 2001; Okólski 2001; Stola 2001; Bedzir 2001). Míg a kommunista időszak szigorúan ellenőrzött migrációs folyamatait az egyirányú, a visszatérés lehetősége nélküli migráció jellemezte, az újabb mozgások gyakran időszakos, ismétlődő jellegűek voltak.

Magyarország, valamint az önállóságát 1993-ban elnyert Szlovákia része volt annak a – rajtuk kívül még Lengyelországból és Csehországból álló – ország-csoportnak, amelyet a vasfüggöny lebontása után egyes elemzők a Kelet és Nyugat közötti „ütközőzónának” tekintettek (Wallace et al. 1996). (Mára

* Az adatgyűjtés és a tanulmány elkészítése a Max Planck Gesellschaft pénzügyi támogatásával történt. (The data were collected and the report and information collections were prepared with the financial support of the Max-Planck-Gesellschaft.)

¹ Szlovákia vonatkozásában itt az országot 1993-ig szövetségi államként magába foglaló Csehszlovákiára gondolunk.

azonban – a térség országainak az Európai Unióhoz csatlakozásával – ez a megközelítés elveszítette jelentőségét, az „ütközőzóna” ugyanis Romániával együtt az EU perifériája lett.) Miközben a rendszerváltozások után az említett ütközőzóna felé és azon belül nagymértékű mobilitás zajlott, a Nyugat-Európába irányuló migráció a vártnál csekélyebb volt. A „kelet-európai milliók inváziója”, amitől a Nyugat a vasfüggöny lebontása után rettegett, akkor nem következett be, csak jóval később – az ezredforduló után, illetve az egyes országok EU-s csatlakozását követően – kezdett felerősödni a különböző nyugat- és dél-európai célországokba irányuló migráció. A régi EU-tagországok munkaerő-piacainak fokozatos megnyitása az újonnan csatlakozó országok állampolgárai számára tovább erősítette a folyamatot.

Az új mobilitási formák hasonlósága ellenére azonban az egyes országok migrációs trendjeit tekintve a régió meglehetősen heterogén, aligha nevezhető egységes, közös jellemzőkkel leírható migrációs térségnek. Az elmúlt két évtizedben a három vizsgált országból a kivándorlás eltérő intenzitású és irányultságú volt, valamint időben eltérő módon alakult, ugyanakkor – bár egyikük sem vált jelentős migrációs célországgá – a bevándorlás mértékét és a bevándorlók származási helyét illetően is megfigyelhetők ország-specifikus sajátosságok. Tanulmányunkban a három vizsgált ország kivándorlási trendjeit és célországait, valamint a főbb célországokban élő magyar, román és szlovák állampolgárságú migráns népesség nagyságát és összetételét tekintjük át, rávilágítva egyúttal azokra az intézményi és politikai változásokra, amelyek a migrációs mozgások alakulására hatással lehettek. A felsoroltak áttekintéséhez a három elemzett ország kivándorlási statisztikái mellett elsősorban a nemzetközi adatbázisokat (Eurostat, OECD statisztikák), valamint a főbb célországok bevándorlási tükröstatistikáit, népességstatisztikáit, illetve némely esetben munkaügyi statisztikáit használtuk fel.

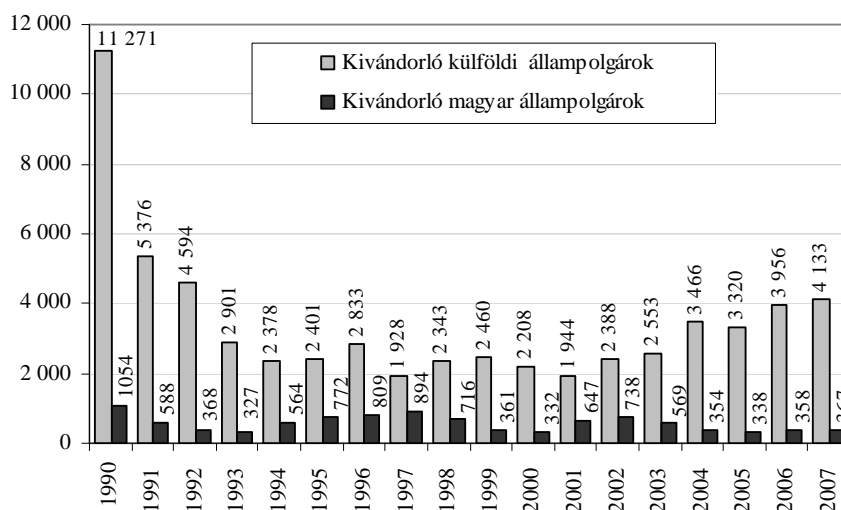
Kivándorlás Magyarországról

A rendszerváltozást megelőző évtizedekben a kivándorlás Magyarországról szigorúan ellenőrzött, részben elfojtott és elhallgatott jelenség volt. Az utolsó jelentős elvándorlás az 1956-os forradalom alatt, illetve az azt követő évben zajlott, amikor közel 200 ezer fő hagyta el az országot. Ezt követően a 80-as évek végéig alacsony szintű (átlagosan évi 4,3 ezer fős) kivándorlás és még alacsonyabb (átlagosan évi 2,5 ezer fős) bevándorlás volt jellemző (Tóth 1997; Hárs 2001).

Az 1980-as évek végétől Magyarország elsősorban befogadó országgá vált, valamint részben tranzit-országgá, ugyanis az ide érkező külföldiek egy része idővel elhagyta az országot. Az 1990-es évek legelején a kivándorló külföldiek száma mintegy 25–30 százalékát tette ki a bevándorlók számának. 1993-tól azonban ez az arány folyamatosan 20 százalék alatt maradt, sőt az ezredforduló

körül alig 10 százalékot ért el. A kivándorló külföldi állampolgárok – akár csak a bevándorlók – közt a fiatalok, a 20-as, 30-as korcsoportba tartozók voltak többségben, a nemek aránya viszont jobban eltolódott a férfiak irányába: a legtöbb évben a kivándorló külföldiek 60–70 százaléka férfi volt.

Az országot elhagyó külföldiek mellett magyar állampolgárok is távoztak az országból, ezek száma viszont a hivatalos magyarországi statisztika szerint mindössze évi néhány száz fő, ami jóval elmarad a kivándorló külföldiek számától (I. ábra). Ez azonban leginkább a regisztrációs rendszer hiányosságából adódik és nem tükrözi pontosan a kivándorlás nagyságrendjét sem.

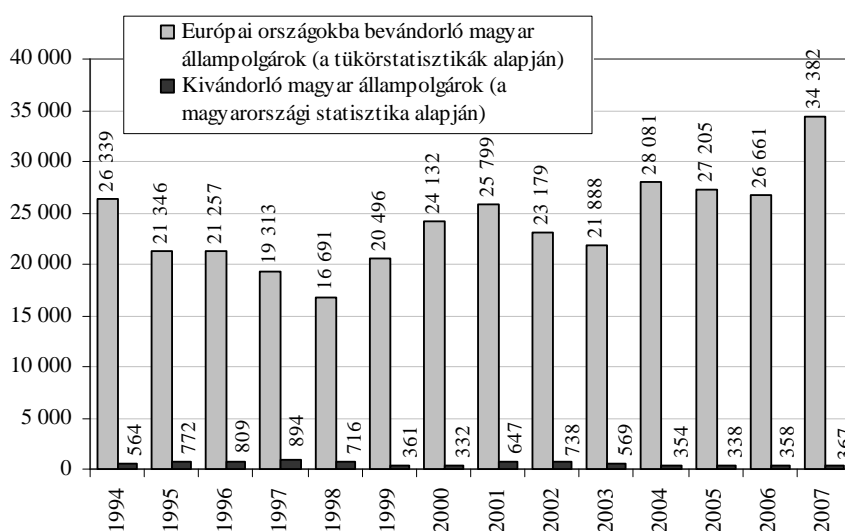
Forrás: Demográfiai évkönyvek.

I. A Magyarországról kivándorló külföldi és magyar állampolgárok száma, 1990–2007

Number of foreign and Hungarian citizens emigrating from Hungary, 1990–2007

Mivel a rendszerváltozás óta – a kilépés feletti politikai kontroll megszűnésével – az országból való távozás (legyen az akár végleges szándékú) bejelentésére már nincs kényszer és a kilépőknek sem fűződik érdeke hozzá, a népeség-regiszteren alapuló kivándorlási statisztika megbízhatósága jelentősen romlott: a távozók számát feltehetően jóval alulbecsülő adatokat közöl. Ezért a tényleges kivándorlás számbavételéhez a tükröztatistikákat – azaz a befogadó országok bevándorlási statisztikáit – érdemes megvizsgálni és ezek alapján becslést adni a jelenség méretére.

A magyarországi nyilvántartás hiányosságait jól tükrözi, ha egybevetjük a benne szereplő kivándorló magyar állampolgárok éves számát a különböző európai országokban azonos években bevándorlóként megjelenő magyar állampolgárok összesített számával (II. ábra). A bemutatott időszak jelentős részében évente 20 és 28 ezer közötti, majd 2007-ben több mint 34 ezer, 2008-ban pedig már 42 ezer magyar állampolgárt regisztráltak bevándorlóként az európai országokban. Nyilván azonban ez sem jelenti a Magyarországról kivándorlók teljes létszámát (csupán annak alsó határát), hiszen némely európai ország esetében egyes évekre adathiány van, továbbá más földrészekre is távozhattak magyar állampolgárok.

Forrás: Eurostat 2009; Demográfiai évkönyvek.

II. A Magyarországról kivándorló és az európai országokba bevándorló magyar állampolgárok száma, 1994–2007

Number of Hungarian citizens emigrating from Hungary and immigrating into European countries, 1994–2007

Míg a rendszerváltozást követően hirtelen megnőtt a kivándorlók száma, a 90-es évek közepétől fokozatosan csökkent, majd az ezredforduló körül újabb hullámhegy következett. A 2004-ben megfigyelhető növekedés arra utal, hogy Magyarország uniós csatlakozása valamelyest felerősítette a kivándorlást – annak ellenére, hogy csupán három régi tagország (az Egyesült Királyság, Írország és Svédország) nyitotta meg azonnal a munkaerőpiacát. A 2007-es növekedéshez az is hozzájárulhatott, hogy 2006 májusa és 2007 májusa között további hat tagország (Görögország, Spanyolország, Portugália, Finnország, Olaszország és Hollandia) szüntette meg a korlátozásokat.

Európán belül a magyarok számára az elsődleges célország Németország, ahol az ezredforduló után is évente 14 és 25 ezer fő közötti magyar állampolgárságú bevándorlót regisztráltak. 2000 és 2008 között az európai célországot választók átlagosan kétharmada (a 90-es évek közepén még több mint kilenctizede) ide érkezett.² Ennél jóval kisebb, ám jelentős létszámban (évi 2,4 és 5,2 ezer fő között) Ausztria és az utóbbi évtizedben az Egyesült Királyság fogadott be magyar állampolgárokat (1. táblázat). Bár az EU-s csatlakozást követően új célországokban is – mint Spanyolország, Olaszország, Hollandia, Svédország – a korábinál nagyobb számban jelentek meg magyar bevándorlók, mégis alapvetően a hagyományos migrációs minták továbbélése figyelhető meg.

1. A főbb európai célországokba bevándorló magyar állampolgárok száma, 2000–2008 (ezer fő)

Number of Hungarian citizens immigrating into the main countries of destination, 2000–2008 (thousands)

Célország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Németország	16,9	17,0	16,5	14,3	17,4	18,6	18,7	22,2	25,2
Ausztria	2,4	3,0	2,6	2,8	3,2	3,4	3,6	4,5	5,2
Egyesült Királyság	2,0	3,2	1,3	2,0	4,1	1,1	–	–	3,5
Spanyolország	0,2	0,3	0,3	0,3	0,6	0,8	1,3	2,1	1,4
Hollandia	0,5	0,5	0,4	0,4	0,6	0,6	0,6	1,0	1,7
Svédország	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,5	0,8	1,0

Forrás: Eurostat 2010.

A befogadó országok statisztikái alapján összesítve a Magyarországról évente kivándorlók számát megállapítható, hogy 1994 és 2008 között legalább 380 ezer magyar állampolgár távozott különböző európai országokba. A visszatérők számát nem ismerjük ugyan, de feltételezhető, hogy az egyes országok nyilvántartási rendszerébe bekerülők – ha nem is feltétlenül véglegesre – mindenképpen hosszabb távra tervezték kint tartózkodásukat.

2008-ban a különböző európai országokban tartózkodó (hivatalosan nyilván tartott) magyar állampolgárok száma összesen mintegy 121 ezer fő volt (30 ezerrel több, mint 2001-ben),³ és kétharmaduk a két legjelentősebb célországban, Németországban (50%) és Ausztriában (16%) élt (2. táblázat). Ezek az adatok azonban nem tartalmazzák azokat a kivándorlókat, akik időközben megszerez-

² A Magyarország és Németország közötti migráció 1990-es évekbeli jellegzetességeiről, valamint történelmi gyökereiről lásd: Melegh 2002.

³ Egy 2002-ben megjelent tanulmány (Tóth 2002) szerint a *Recent demographic developments in Europe* adatai alapján közel 63 ezer főt tett ki az Európa országaiban 1999-ben regisztrált magyar állampolgárok száma (bár sok ország esetében adathiány mutatkozott). Ugyanakkor a szerző 100–120 ezerre becsülte nemcsak Európa, hanem a világ különböző országaiban élő magyarok akkori számát.

ték az adott ország állampolgárságát. (Ausztria esetében például 2001 és 2008 között az országban tartózkodó magyar állampolgárok száma 13 és 19 ezer között mozgott, míg a magyarországi születésű népességé 30 és 36 ezer között.) Azok sem szerepelnek a külföldiek hivatalos nyilvántartásában, akik „turistaként” (sok esetben nem bejelentett munkát vállalva) élnek külföldön, vagy pedig a 2004-es bővítést követően olyan uniós országba távoztak, amely időközben megnyitotta munkaerőpiacát, és az ott tartózkodás a magyar állampolgárok számára már nem kötődik engedélyhez.

2. Az egyes európai országokban tartózkodó magyar állampolgárok száma
2001-ben és 2008-ban (január 1.)

*Number of Hungarian citizens residing in certain European countries
in 2001 and in 2008 (January 1)*

Célország	2001		2008	
	N	%	N	%
Ausztria	12 729	14,0	19 318	15,9
Belgium	1 534	1,7	2 917	2,4
Bulgária	95	0,1	88	0,1
Csehország	418	0,5	587	0,5
Dánia	391	0,4	1 019	0,8
Egyesült Királyság	4 273	4,7	5 157**	4,3
Finnország	654	0,7	900	0,7
Franciaország	2 961*	3,2	2 954**	2,4
Görögország	538	0,6	130	0,1
Hollandia	1 538	1,7	2 921	2,4
Izland	49	0,1	48	0,0
Lengyelország	403*	0,4	457	0,4
Lettország	13	0,0	23	0,0
Litvánia	8	0,0	6	0,0
Luxemburg	143	0,2	688	0,6
Málta	12	0,0	107	0,1
Németország	54 437	59,7	60 221	49,7
Norvégia	343	0,4	651	0,5
Olaszország	3 066	3,4	5 467	4,5
Portugália	158	0,2	386	0,3
Románia	23	0,0	261	0,2
Spanyolország	778	0,9	6 628	5,5
Svájc	3 559	3,9	4 400	3,6
Svédország	2 988	3,3	3 104	2,6
Szlovákia	–	–	2 702	2,2
Szlovénia	51	0,1	127	0,1
<i>Együtt</i>	<i>91 162</i>	<i>100,0</i>	<i>121 267</i>	<i>100,0</i>

* 2002. évi adat, ** 2005. évi adat; –: adathiány.

Adathiány miatt a táblázat nem tartalmazza Ciprus, Észtország, Írország és Liechtenstein adatait.

Forrás: Eurostat 2010.

Ugyanakkor Európán kívüli országokban is élnek magyar állampolgárok.⁴ Az Egyesült Államokban például a 2000. évi népszámlálás 92 015 főt regisztrált, aki Magyarországon született (Pakot 2008: 382). Bár nagy részük (72%) 1980 előtt vándorolt be, 15%-uk – mintegy 14 ezer fő – 1990 és 2000 között érkezett, és ez utóbbiaknak mindössze 14,8%-a (azaz 2075 fő) nyert honosítást. Az ausztráliai bevándorlási és állampolgársági hivatal adatai szerint az 1990 és 2008 között Ausztráliában letelepedő bevándorlók közül 2228 főnek Magyarország volt a születési helye (mintegy ezren közülük 2000 után érkeztek) (Australian Government, 2009).

A különböző befogadó országok adatai alapján arra következtethetünk tehát, hogy 1990-től – a korlátozás megszűnését követően – a Magyarországot ténylegesen elhagyók száma messze felülmúlja a magyar kivándorlási statisztikában megjelenők számát. A magyarországi kivándorlás azonban még így is viszonylag alacsony szinten maradt, és a többi kelet-közép-európai országhoz képest is szerénynek mondható. Összességében – az új célországok megjelenése ellenére – az EU-s csatlakozást követően sem következett be jelentős változás sem a kivándorlás intenzitásában, sem a meglévő migrációs mintákban. Mind a Magyarországgal egy időben csatlakozó országok többségéből, mind a 2007-ben csatlakozó Romániából és Bulgáriából jóval nagyobb kivándorlási hullám indult. Abban, hogy a magyarországi népesség nem kapcsolódott be nagyobb mértékben a nemzetközi migrációs folyamatokba egyes szakértői vélemények szerint a fontosabb szociális ellátórendszerek változásának elmaradása is szerepet játszhatott. Ugyanis a 2004-ben csatlakozott országok közül azokban figyelhető meg alacsony migrációs hajlandóság, amelyekben a különböző támogatási formák, illetve jóléti juttatások (családtámogatás, lakástámogatás, beteg és rokkant támogatás, munkanélküli segély) jelentősek és nagyvonalúak (Hárs 2010).⁵ A különböző szociális juttatások Magyarországra jellemző viszonylag magas szintje adhat tehát magyarázatot arra, hogy a gazdasági helyzet romlása ellenére elmaradt a kivándorlás jelentősebb növekedése.

Ezzel együtt azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy bizonyos foglalkozási területeken (ágazatokban) az elvándorlás hazánkban is aggasztó méreteket ölt. Így például a külföldön munkát vállalni szándékozó orvosok számára kiadott igazolások,⁶ valamint a rezidens orvosok körében a migrációs hajlandóság feltárására irányuló vizsgálatok (lásd: Eke – Girasek – Szócska 2009) egy-

⁴ Mintegy 200 ezer Európán kívül élő magyar állampolgárt említ (forrás megjelölés nélkül) egy 1999-es tanulmány: 110 ezret az Egyesült Államokban, 57 ezret Kanadában és 27 ezret Ausztráliában (Juhász 1999).

⁵ Ezek tekintetében az említett országok közül csak Szlovénia és Csehország előzte meg Magyarországot az elmúlt időszakban, és mindkettőben alacsony volt a migrációs hajlandóság.

⁶ Az Egészségügyi Engedélyezési és Közigazgatási Hivatal által kiadott diplomaigazolások a külföldön munkát vállalni szándékozó orvosok számára igazolják, hogy képzettségük és gyakorlatuk megfelel az EU előírásainak.

aránt azt jelzik (a média hírekkel összhangban), hogy ezen a területen az elvándorlás negatív hatásaival már jelenleg is számolni kell.

Kivándorlás Romániából

A szocialista Romániában szigorú, a kilépést korlátozó kivándorlási politika volt életben. A kivándorlást kérelmezőknek többnyire a hatóságok általi hosszas meghurcoltatásban volt részük. Ugyanakkor nem csupán a kivándorlás, de a turista célú határátlépés is akadályokba ütközött: a kétévente engedélyezett egyszeri kiutazás lehetősége csak kevesek számára volt elérhető. Ezzel együtt az 1970-es évektől létezett hivatalosan támogatott – etnikailag szelektív – emigráció is: a németek és a zsidók kivándorlása, amelyhez Németország, illetve Izrael is aktív segítséget nyújtott, és ami jelentős bevételt jelentett a román államnak. A magyar kisebbség körében a 80-as évek második felében – az erősödő kisebbségellenesség és a kilátástalan gazdasági helyzet következtében – kezdett nagyobb méreteket ölteni a kivándorlás. Megjelentek Magyarországon a menekült státusért folyamodó romániai „turisták”, és az illegális (zöldhatáron történő) határátkelések is egyre gyakoribbá váltak. 1988–89-ben mintegy 30 500, 1990-ben további 17 400 fő Romániából érkezett menekültöt regisztráltak Magyarországon. Míg az 1988-ban érkezőknek 89%-a, az 1989-ben érkezőknek csupán 62%-a volt magyar nemzetiségű (Tóth 1997), ami azt jelzi, hogy az erősödő diktatúra és a növekvő gazdasági válság hatására akkor már a román nemzeti-ségűek kivándorlása is elkezdődött.

A rendszerváltozást követően az addig elfojtott migrációs potenciál hirtelen szabad utat kapott és exodus-szerű kivándorlásban nyilvánult meg. Bár ez a hullám az első két-három évben lecsengett, az azóta eltelt mintegy két évtizedben is folyamatos volt az elvándorlás Romániából, és intenzitását, formáját, célországait tekintve *több szakasza különíthető el* (Sandu et al. 2004; Horváth – Anghel 2009).

1990–1993 között – az útlevelhez jutás és az országból való kilépés restrikcióinak felszámolását követően – százezrek hagyták el az országot végleges kitelepülési szándékkal. Hivatalosan 1990-ben mintegy 97 ezer, az azt követő két évben összesen 75 ezer kivándorlót regisztrált a román statisztika. Többségük a német, illetve a magyar kisebbség köréből került ki, és Németország, illetve Magyarország jelentette számukra a célállomást, de ugyanakkor más nyugat-európai, valamint tengerentúli országokba is sokan távoztak (lásd a Melléklet M1. és M2. táblázatát). Ezekben az években jelentős volt a menekültek száma is, a volt jugoszláv állampolgárok után a román állampolgárok folyamodtak legnagyobb számban menedéjogért Európában: 1990 és 1994 között mintegy 350 ezren (Horváth – Anghel 2009).

A migrációs folyamatok dinamikájában a következő fordulópontra a 90-es évek közepén figyelhető meg. 1994 és 1996 között – a nyugat-európai országok szigo-

rúbb migrációs szabályozása következtében – a végleges kitelepedés valamelyest visszaszorult, elkezdődött viszont a munkavállalási célú migráció, amelynek célországai közt elsősorban Magyarország, Törökország és Izrael szerepelt. A németek felülreprezentáltsága a kivándorlók közt 1996-ig tartott, ekkorra már a német kisebbség nagy része elhagyta Romániát.⁷

1997-től egyre inkább előtérbe került a migráció cirkuláris jellege⁸: a jövedelemszerzés céljából külföldön töltött és az otthon töltött időszakok váltakoztak, és ez a migráció – nem feltétlenül az elmozdulás, hanem az adott országban való tartózkodás, illetve munkavállalás – gyakran illegális (vagy legalábbis szabálytalan) formát öltött. Új célországok is megjelentek, elsősorban Olaszország, Spanyolország, Írország és Anglia. A véglegesen kivándorlók számára továbbra is fontos célpont maradt az Egyesült Államok és Kanada. Az ezredfordulóra az etnikai arányok a migráns népesség körében már jóval kiegyenlítettebbekké váltak – Sandu (2001) ezt a migráció de-etnicizálódásának nevezi –, ugyanis egyre inkább kialakultak a románok által működtetett migráns hálózatok is.

2002-ben következett be a harmadik fordulópontra: megszűnt a román állampolgárok vízumkényszere az EU-s országok többségében, és ez a migráció költségeinek csökkenése révén jelentősen megnövelte az elmozdulók számát, valamint a célországok köre is egyre szélesebbé vált. 2006-ban az OECD (2008) jelentése szerint az európai célországokba legtöbb migránst kibocsátó országok közt Románia állt a harmadik helyen, Kína és Lengyelország mögött. A három hónapos legális (turistakénti) kint tartózkodás lehetőségével tovább terjedt a – főként Olaszországba és Spanyolországba irányuló – cirkuláris migráció. Ugyanakkor a szabályozási programok következtében a hosszú távú legális tartózkodás lehetősége is megnövekedett az egyes célországokban, és a korábban „szabálytalanul” kint tartózkodók közül egyre többen legalizálták helyzetüket.

2007. január 1-jétől Románia EU-tag lett. Ez újabb lehetőségeket jelentett a potenciális migránsok számára és újabb szakaszt a kivándorlásban. Folytatódott a munkavállalási célú migráció – annak ellenére, hogy még 2008 végén is mindössze két régi tagország (Finnország és Svédország) esetében volt teljesen nyitott a munkaerőpiac a román állampolgárok számára. Az Eurostat adatai szerint 2007-ben a románok jelentek meg legnagyobb számban (282 ezer fő) a többi tagország bevándorlási statisztikáiban, és 2008-ban a Romániából érkezők száma tovább növekedett (333 ezer fő). Ezzel együtt – bár enyhe visszaáramlás is elkezdődött – tovább növekedett a hosszú távon kint tartózkodók száma is. 2008. január 1-jén az EU-27 tagországaiban már a román állampolgárok alkották a külföldiek harmadik

⁷ A 2002-es romániai Népszámlálás mintegy 60 ezer németet regisztrált, ennyi maradt – és ez is viszonylag öreg korstruktúrával – az 1977-ben még közel 360 ezer fős kisebbségből.

⁸ Míg a cirkuláris migráció első hulláma a 90-es évek első felében jelent meg azokban a romániai falvakban, amelyekben jelentős számú német és magyar közösségek éltek (akik körében jelentős volt az elvándorlás), a későbbi hullámokat a kialakult hálózatok működtették és a növekvő munkanélküliség ösztönözte (Sandu 2000, 2005; Potot 2004).

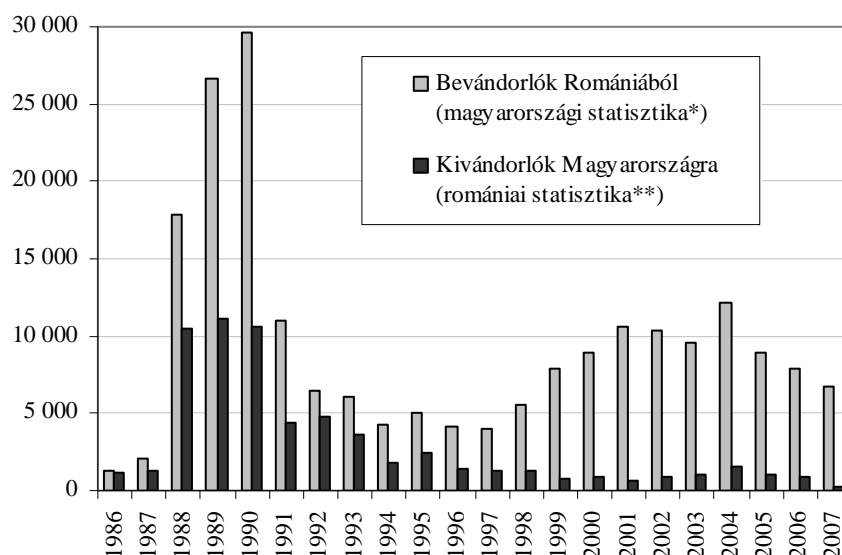
legnagyobb csoportját (a törökök és a marokkóiak után), több mint 1,6 millió fős létszámmal, 2009-re pedig létszámuk megközelítette az 1,9 milliót is. Főként Spanyolországban és Olaszországban élnek jelentős létszámú romániai származású migráns közösségek: 2009-ben a román állampolgárok száma mindkét országban megközelítette a 800 ezer főt.

E nagy volumenű kivándorlás magyarázó tényezőit keresve megállapítható, hogy míg 1990 előtt gazdasági és politikai okok egyaránt ösztönözték az ország elhagyását, a 90-es évek közepétől már döntően gazdasági motivációk, Románia és a célországok közötti bér- és életszínvonalbeli különbségek határozták meg mind az időszakos, mind a végleges migrációt. Az etnikai kisebbségek felülreprezentáltsága – amely nemcsak a rendszerváltás előtt, de még a 90-es évek elején is jelentős volt – fokozatosan csökkent. A román statisztikában megjelenő kivándorlók összetételéből az látható, hogy 2000-től már minden évben a román nemzetiségűek köréből kerül ki a hivatalosan emigrálók több mint 90%-a (Melléklet M1. táblázat).

Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a rendszerváltozással a román állam elvesztette kontrollját a kiáramlás felett, és a hivatalos adatokban – akárcsak a többi kibocsátó ország esetében – a ténylegesen kivándorlóknak csak egy töredéke jelenik meg. Mivel 1990-től az útlevél megszerzése Romániában már nem ütközött nehézségekbe és bárki szabadon elhagyhatta az országot, sokan távoztak anélkül, hogy bejelentették volna a román hatóságoknak kivándorlási szándékukat, és csupán a fogadó országban nyújtottak be tartózkodási vagy letelepedési kérelmet.

Ez jól látszik a Magyarországra irányuló migráció kapcsán,⁹ a magyarországi nyilvántartásban a 80-as évek végétől jóval több Romániából érkező bevándorló szerepel, mint ahányan a román statisztika szerint Magyarországra kivándoroltak (III. ábra).

⁹ Mivel Magyarország számára a bevándorlás kezdete óta Románia jelenti a legjelentősebb kibocsátó országot, jól nyomon követhető az innen érkezők számának alakulása. A magyarországi statisztika bevándorlóként definiálja a bevándorlási/letelepedési vagy tartózkodási engedélyért folyamodó külföldi állampolgárokat.

Forrás: * Magyar demográfiai évkönyvek, ** Román statisztikai évkönyvek.

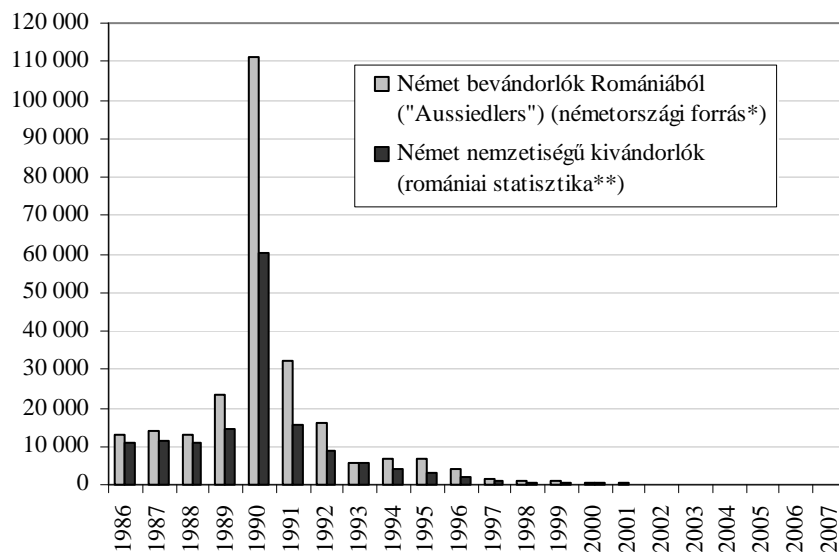
III. A Romániából Magyarországra vándorlók száma a két ország nyilvántartása szerint, 1986–2007

Number of migrants from Romania to Hungary based on the registers of these countries, 1986–2007

Míg 1986-ig azonos és kis létszámú vándorló jelent meg mindkét nyilvántartásban, 1987-ben már megmutakoztak az illegális migráció első jelei, majd 1988-tól ez felerősödött, és a Magyarországon megjelenők száma messze megelőzte a Romániát hivatalosan elhagyók számát. Az 1990-es csúcsévet követően hirtelen visszaesett a Romániából Magyarországra irányuló migráció, majd több évi viszonylag alacsony szintű ingadozás után 1999-től újra emelkedni kezdett, ez viszont a román kivándorlási statisztikában már nem mutatkozik meg. A bevándorlók körében készült magyarországi survey-vizsgálatok azt mutatják, hogy a romániai bevándorlók mintegy kilenctizede az ezredforduló körül is magyar nemzetiségű volt (Gödri – Tóth 2005). A két forrást egybevetve 1990 és 2007 között mintegy 120 ezer fővel több Romániából érkezett bevándorló jelent meg Magyarországon, mint amennyit a román statisztika kimutatott.

De hasonló eltérések figyelhetők meg a többi jelentősebb célország tekintetében is. Németországban 1990 és 2008 között 188 ezer német nemzetiségű román állampolgár (Aussiedler) telepedett le, míg a román adatokban mindössze 103 ezer

német nemzetiségű kivándorló jelenik meg erre az időszakra (1999-től ezer fő alatti, majd 2004-től már alig 100 fő alatti létszámban) (IV. ábra).

Forrás: *Bund der Vertriebenen

(<http://www.bund-der-vertriebenen.de/infopool/spaetauss1.php3>),

**Román statisztikai évkönyvek.

IV. A Romániából kivándorló német nemzetiségűek és a Németországba érkező romániai németek száma a két ország nyilvántartása szerint, 1986–2007
Outflow of ethnic Germans registered in Romania and inflow of ethnic Germans from Romania registered in Germany, 1986–2007

Olaszországban már 2006 végén (azaz Románia EU-s csatlakozása előtt) az állandó lakóhellyel rendelkező külföldiek közt 342 ezer román állampolgárságú személyt tartottak nyilván, a csatlakozást követően számuk egy év alatt közel kétszeresére nőtt (2007 végén 625 ezer fő volt), majd 2008 végére már meghaladta a 796 ezer főt.¹⁰ Ezzel szemben a román adatok szerint 1990 és 2007 között alig 32 ezer fő vándorolt ki Olaszországba.

Spanyolországban – spanyol forrás szerint – 2008 végén közel 719 ezer fő volt a hivatalosan az országban tartózkodó román állampolgárok száma, ami 19%-os (115 ezer főnyi) növekedést jelentett az egy évvel korábbi adatokhoz képest (3.

¹⁰ Adatok forrása: Italian National Statistical Institute (ISTAT) (http://demo.istat.it/index_e.html).

táblázat), és az összes külföldi 16%-át tette ki.¹¹ Ehhez képest a román statisztikák szerint 1994 és 2008 között kevesebb mint 4 ezer (!) fő vándorolt ki Spanyolországba.¹²

3. A Spanyolországban tartózkodó, illetve a spanyol állampolgárságot kapott román állampolgárok száma, 1998–2008 (december 31.)
Number of Romanian citizens residing and naturalised in Spain, 1998–2008 (December 31.)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Érvényes tartózkodási engedéllyel (vagy kártyával) rendelkező román állampolgárok	3 543	5 082	10 983	24 856	33 705	54 688	83 372	192 134	211 325	603 889	718 844
Spanyol állampolgárságot kapott román állampolgárok				53	88	112	188	143	166	220	292

Forrás: Ministry of Labour and Immigration in Spain (<http://extranjeros.mtin.es/es/InformacionEstadistica>).

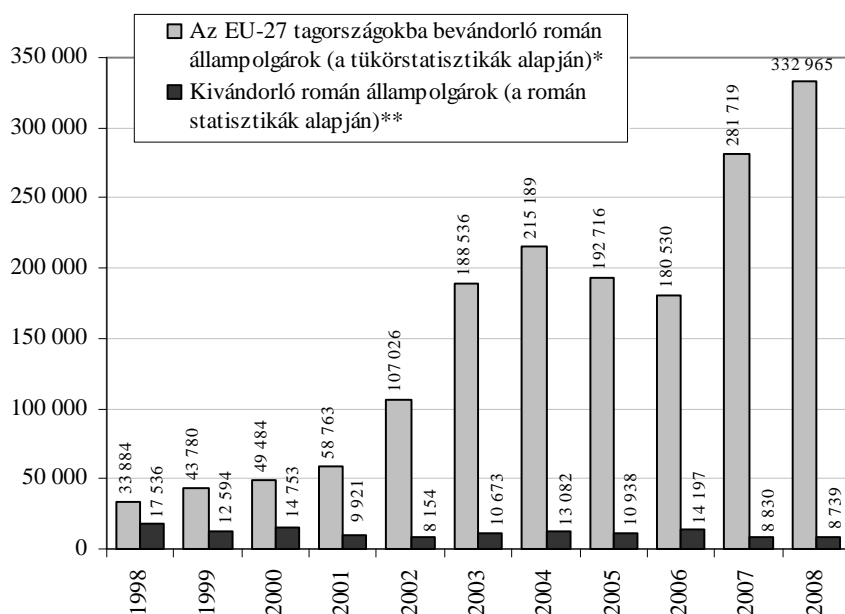
Spanyolország a 2000-es évek elejétől kezdett jelentősebb számú romániai kivándorló célországává válni, noha már az 1990-es évek elején megjelentek itt is a Romániából érkezők. 2002 után – az EU-n belüli szabad mozgást kihasználva – a korábban a földrajzilag közelebb levő Olaszországba vándorló románok közül is sokan továbbutaztak Spanyolországba, ahol magasabb bérek és a jelentős gazdasági növekedés következtében több munkalehetőség várta őket. Sokan mezőgazdasági idénymunkára érkeztek, majd idővel a férfiak többnyire az építőiparban, a nők pedig háztartási alkalmazottként találtak munkát (Soltész 2010). A 2005-ös spanyolországi regularizáció (tartózkodási engedélyek kiadása az országban illegálisan tartózkodó migránsok számára) jelentős növekedést eredményezett a hivatalosan az országban tartózkodó román állampolgárok számában. Majd Románia 2007-es EU-s csatlakozása újabb hullámot indított el: 2007-ben 198 ezer Romániából érkező bevándorlót regisztráltak Spanyolországban, ugyanakkor az állomány közel háromszorosára – mintegy 393 ezer fővel nőtt (feltehető-

¹¹ Ennél valamivel nagyobb (2008-ban 735 ezer fő) az Eurostat adatai szerint a Spanyolországban élő román állampolgárok száma.

¹² 1994 előtt a romániai hivatalos statisztikában Spanyolország nem szerepel külön a célországok közt. Amennyiben voltak ide távozó kivándorlók, feltehetően az alacsony elemszám miatt az „egyéb” kategóriába kerültek.

en még mindig a regularizáció következményeként). Spanyol állampolgárságot viszont – a sok éves kint tartózkodás ellenére – elenyésző számban kaptak a román állampolgárok valamennyi évben (3. táblázat).

Összességében az európai célországokban regisztrált román állampolgárságú bevándorlók száma messze felülmúlja – akárcsak Magyarország esetében – a román statisztikában megjelenő kivándorlók számát (azzal együtt, hogy bizonyos országok esetében egyes évekre adathiány van). Főként az ezredforduló után – az előzőekben említett vízumkényszer 2002-es megszűnését követően – érkezett nagyon sok romániai bevándorló az európai országokba, és Románia 2007-es EU-s csatlakozásával tovább erősödött ez a folyamat (V. ábra).

Forrás: *Eurostat 2010, **Román statisztikai évkönyvek.

V. A Romániából kivándorló és az európai országokba bevándorló román állampolgárok száma, 1998–2008

Number of Romanian citizens emigrating from Romania and immigrating into European countries, 1998–2008

Németország – mint a korábbi legfőbb célország – elsődlegessége a romániai kivándorlók számára az ezredfordulót követően megszűnt ugyan, de az ideérkezők száma nem csökkent, sőt, a 2007-es csatlakozást követően jelentősen nőtt is (4. táblázat). Ugyanakkor 2000-től egyre több romániai bevándorló érkezett Olaszor-

szágba és Spanyolországba, ez utóbbi 2004-től már százezres nagyságrendben fogadott évente Romániából érkezőket. Magyarország – amely főként a magyar nemzetiségű román állampolgárok számára jelentett célországot – az utóbbi években kezdett háttérbe szorulni.¹³ Egyre több romániai bevándorló érkezett viszont az ezredforduló után Ausztriába és Kanadába.¹⁴ Megfigyelhető továbbá, hogy Románia uniós tagságával azokban a célországokban is megnövekedett az innen érkező bevándorlók száma, amelyek korábban nem, vagy csak elenyésző számban fogadtak román állampolgárokat (Egyesült Királyság, Belgium, Svédország, Hollandia, Szlovákia, valamint kismértékben Dánia és Ciprus is).

4. A főbb európai célországokba és Kanadába bevándorló román állampolgárok száma, 1998–2008 (ezer fő)

Number of Romanian citizens immigrating into main European destinations and into Canada, 1998–2008 (thousands)

Célország	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Spanyolország	0,5	1,8	17,5	23,3	48,3	69,9	103,6	108,3	131,5	197,6	71,5
Olaszország	6,8	10,7	19,3	18,7	17,5	74,5	63,4	43,9	32,5	-	174,6
Németország	17,0	18,8	24,2	20,1	24,0	23,8	23,5	23,3	23,7	43,9	48,2
Magyarország	5,5	7,8	8,9	10,6	10,3	9,6	12,1	8,9	7,9	6,7	10,0
Ausztria	1,5	1,9	2,0	2,4	4,8	5,7	5,5	5,1	4,5	9,3	9,3
Egyesült Királyság	0,0	1,2	0,0	0,3	0,2	1,4	2,6	0,5	-	-	7,8
Kanada*	3,0	3,5	4,4	5,6	5,7	5,5	5,7	5,0	4,4	-	-
Belgium*	-	0,6	0,7	1,0	1,0	1,0	1,4	2,3	3,1	5,5	-
Franciaország*	0,9	0,9	1,2	1,5	1,5	1,6	1,8	1,7	1,8	-	-
Svédország	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4	0,3	2,6	2,5
Hollandia	0,4	0,4	0,6	0,7	0,6	0,7	0,6	0,5	0,7	2,3	2,4
Szlovákia	-	-	-	-	-	-	0,1	0,1	0,4	3,0	2,3
Dánia	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,9	1,4
Ciprus	0,2	-	0,3	0,4	0,1	0,2	0,3	0,6	0,4	1,6	1,2

Forrás: Eurostat 2010, *OECD 2008.

2008-ban összesen 1,64 millió román állampolgár tartózkodott hivatalosan az EU-27 tagországokban (ez több mint ötszöröse a 2001-ben nyilvántartott létszá-

¹³ Az erdélyi magyarok körében végzett vizsgálatok is azt mutatják, hogy Magyarország preferenciája a korábbi évekhez képest jelentősen visszaesett, és a munkavállalást tervezők egyre inkább Németországot, Ausztriát, Spanyolországot és Olaszországot tekintik célországnak, míg a kivándorlást tervezők számára az Egyesült Államok, Kanada és Anglia vált egyre vonzóbbá (Gödri – Kiss 2009). Ezek a tendenciák még hangsúlyosabbak a fiatalok körében.

¹⁴ Kanadában már 1998-ban megalakult a Montreali Románok Alapítványa, amelynek céljai közt szerepel az újonnan érkező román származásúak helyi társadalomba való beilleszkedésének elősegítése.

muknak), és a külföldi népesség 5,4%-át alkották (5. táblázat). A legnagyobb számbeli növekedés 2001-hez képest Olaszországban és Spanyolországban figyelhető meg, de jelentős volt Belgium, Portugália és az Egyesült Királyság esetében is. Megoszlásukat tekintve jól látható, hogy míg 2001-ben Németországban, Olaszországban és Magyarországon élt Európán belül a legtöbb romániai bevándorló, addig 2008-ra az arányok átrendeződtek: Németország és Magyarország részesedése jelentősen visszaesett (5,5%-ra, illetve 4%-ra) és a romániai bevándorlók 45%-a már Spanyolországban, további 38%-uk pedig Olaszországban élt.

*5. EU-27 országaiban tartózkodó román állampolgárok száma
2001-ben és 2008-ban (január 1.)
Number of Romanian citizens residing in EU-27 countries
in 2001 and 2008 (January 1)*

Célország	2001		2008	
	N	%	N	%
Ausztria	17 470	6,0	27 646	1,7
Belgium	2 481	0,9	15 310	0,9
Bulgária	195	0,1	185	0,0
Csehország	2 336	0,8	3 298	0,2
Dánia	1 106	0,4	2 386	0,1
Egyesült Királyság	5 324	1,8	17 619**	1,1
Finnország	489	0,2	911	0,1
Franciaország	10 510*	3,6	23 638**	1,4
Görögország	21 994	7,6	–	–
Hollandia	1 694	0,6	4 894	0,3
Lengyelország	–	–	232	0,0
Lettország	6	0,0	76	0,0
Litvánia	8	0,0	13	0,0
Luxemburg	355	0,1	887	0,1
Magyarország	43 165	14,9	65 903	4,0
Málta	27	0,0	249	0,0
Németország	90 094	31,1	90 614	5,5
Olaszország	62 262	21,5	625 278	38,1
Portugália	562	0,2	19 280	1,2
Spanyolország	26 779	9,2	734 764	44,8
Svédország	2 949	1,0	4 442	0,3
Szlovákia	–	–	3 005	0,2
Szlovénia	84	0,0	225	0,0
Összesen	289 890	100,0	1 640 855	100,0

* 1999. évi adat, ** 2005. évi adat; –: adathiány.

Adathiány miatt a táblázat nem tartalmazza Ciprus, Észtország és Írország adatait.

Forrás: Eurostat 2010.

Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy az egyes célországokban eltérő mértékben szereztek állampolgárságot a Romániából bevándorlók: a Spanyolországban élők közül 2001 és 2007 között kevesebb mint ezer fő kapta meg a spanyol állampolgárságot, Magyarországon viszont ugyanezen időszakban mintegy 32 ezer romániai bevándorlót (zömében magyar nemzetiségűt) honosítottak.¹⁵

A román állampolgárok 2008-ban három másik EU-tagországban – Spanyolországban, Olaszországban és Magyarországon – a legnagyobb migráns csoportot alkották, továbbá Szlovákiában is az első öt között voltak. Bár létszámuk Spanyolországban volt a legnagyobb, a külföldi népességen belüli arányuk itt csak 14%-ot ért el, míg Olaszországban 18,2%-ot, Magyarországon pedig 37,3%-ot.

2009. január 1-jén már 1,85 millió Európában élő román állampolgár szerepel az Eurostat statisztikájában, 43–43%-uk Spanyolországban és Olaszországban (ez utóbbiban volt legnagyobb a számbeli növekedésük az előző évhez képest), további 5,4%-uk Németországban és 3,6%-uk Magyarországon élt. Ebben az évben a román állampolgárok már a külföldiek második legnagyobb csoportját alkották az EU-ban, 6,2%-át a teljes külföldi népességnek (Vasileva 2010). Ugyanakkor az ő esetükben figyelhető meg a legnagyobb létszámbeli növekedés 2001 óta.

Kivándorlás Szlovákiából

Szlovákia népességének több jelentős változással is szembe kellett néznie az 1989 és 2009 közötti időszakban. Ezek közül legfontosabbak: az 1989-es ún. bársony-forradalom utáni demokratikus és gazdasági változások, a cseh és szlovák konföderáció évei (1989–1992), a független Szlovákia megalakulása (1993), az Európai Unió tagság (2004) és az Euro bevezetése (2009).

Az elmúlt két évtized vándorlási trendjeit a felsorolt változásokhoz kapcsolódó négy fő szakaszra oszthatjuk: (1) az 1989-et megelőző időszak, (2) a konföderáció évei, (3) a független Szlovákia megalapításától az Európai Unió tagság eléréséig tartó szakasz, és (4) Szlovákia Európai Unió tagsága (Vano 2005).

Az *első szakasz* az 1980-as évek végéhez, azaz a szocialista Csehszlovákia utolsó éveire kapcsolódik. A rendszerváltás előtt Csehszlovákia szigorú szabályokkal korlátozta a kiutazást és a kivándorlást egyaránt. Ezekben az években a kivándorlás komoly döntés volt, hiszen a kivándorlók nem reménykedhettek a visszatérésben. Távozásuk bűncselekménynek számított, amely általában otthon hagyott vagyonuk elkobzását és családtagjaik vallatását vonta maga után.

Ezen időszak migrációs statisztikái nagyrészt megbízhatatlanok, hiszen csak a regisztrált migrációról adnak számot, figyelmen kívül hagyva a migránsok azon nagyszámú csoportjait, akik az ország területét illegálisan hagyták el,

¹⁵ 1993 (amióta adatokkal rendelkezünk) és 2008 között viszont mintegy 82 ezer román állampolgár szerzett magyar állampolgárságot.

többségükben Nyugat-Európa, illetve Észak-Amerika államaiban való letelepedés céljából (Drbohlav 1994). Ezért nyilvánvalóan az emigránsok valódi száma jelentősen magasabb a hivatalos statisztikákban szereplő adatoknál. A szocialista Csehszlovákia 1948-tól 1989-ig tartó fennállása idején becslések szerint mintegy 500 000 ember hagyta el az országot az anti-demokratikus állam, valamint az alacsony életszínvonal miatt (Drbohlav 1994).

Ugyanakkor a hivatalos migrációs adatokból kiderül, hogy ebben az időszakban a Szlovák Köztársaság a belföldi – a cseh országrészekbe irányuló – vándorlás következtében is veszített népességéből. E belföldi vándorlásnak régi hagyománya volt, és meghatározó szerepet játszott benne az országrészek eltérő társadalmi és gazdasági fejlődése is (Vano 2001). A kulturális és nyelvi hasonlóság, valamint az országon belüli kapcsolathálózatok egyaránt hozzájárultak a belföldi migráció fenntartásához.

A *második migrációs szakaszt* – a rendszerváltozástól a független Szlovákia megalapításáig terjedő éveket – politikai, társadalmi és gazdasági változások tömkelege jellemezte, amelyek a Cseh és Szlovák Konföderáció felbomlásához vezettek. A két országrész közötti migráció ezekben az években is jelentős volt, és továbbra is Szlovákia számára jelentett népességfogyást (6. táblázat). 1990-től a Szlovákiából kivándorlók száma emelkedett (Divinsky 2007), ugyanakkor a „visszatérő migráció” jelensége is megmutatkozott: a korábbi emigránsok egy része hazatért és visszaigényelte tulajdonát (Vano 2005). A visszatérő migráció az országhatárokon belül is számottevő volt, mintegy reakcióként a Csehszlovákia felbomlására utaló előkészületekre sokan visszatértek szülőföldjükre. Míg 1992-ben a migrációs forgalom a két országrész között (az állandó lakóhely változása alapján) 18 563 fő volt, 1993-ra 14 508 főre csökkent, 1994-re pedig már 7220 főre apadt (INFOSTAT).

A *migráció harmadik szakaszában (1994–2004)* Szlovákia kezdett profitálni a vándorlásból, és a korábbi évekkel ellentétben a közte és Csehország között zajló vándorlási forgalom jelentősen csökkent (különösképpen az időszak végén).¹⁶ Ugyanakkor tovább folytatódott a más európai országokba irányuló kivándorlás, azonban ennek valós mértéke továbbra sem jelent meg a hivatalos szlovák statisztikákban.

¹⁶ Itt fontos megjegyezni, hogy Vano (2005) becslése az 1994 és 2000 közötti évekre nagyságrenddel több Cseh Köztársaságba vándorló szlovák állampolgárt tartalmaz (6. táblázat), mint amennyi a szlovák statisztikában szerepel, miközben mind az 1994 előtti évekre (amikor ez az elmozdulás még belső vándorlást jelentett), mind a 2000 utáni évekre azonos számok szerepelnek a két forrásban.

6. A Szlovákia és Csehország között zajló vándorlás becslése, 1989–2008
*Estimate of migration between the Slovak Republic and the Czech Republic,
 1989–2008*

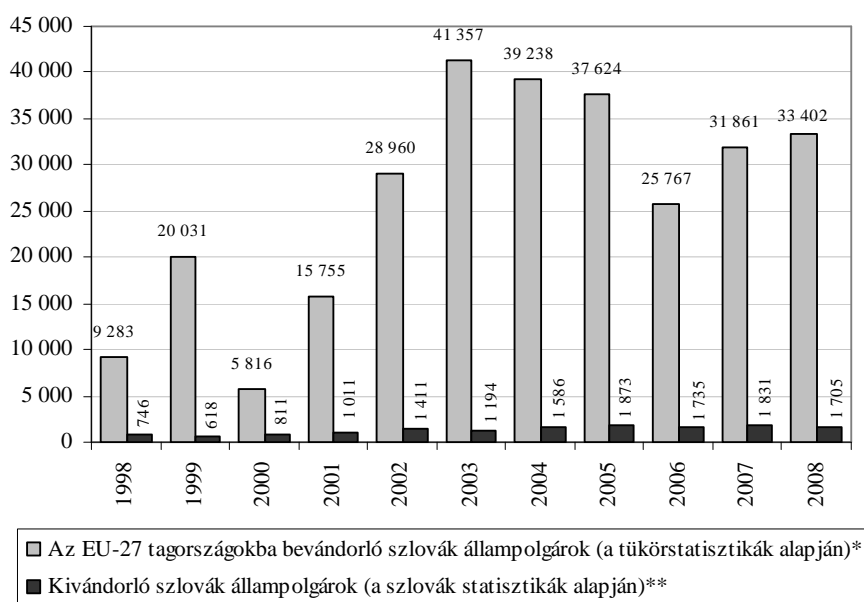
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Csehországból Szlovákiába bevándorlók száma	5926	7674	7324	6823	7232	3144	1497	993	867	777
Szlovákiából Csehországba kivándorlók száma	8671	10073	8334	11740	7276	4076	3845	3450	3088	2887
Szlovákia migrációs egyenlege	-2745	-2399	-1010	-4917	-44	-932	-2348	-2457	-2221	-2110

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Csehországból Szlovákiába bevándorlók száma	856	1268	990	749	650	987	1144	1164	1178	1405
Szlovákiából Csehországba kivándorlók száma	3235	2826	398	449	448	662	734	736	775	638
Szlovákia migrációs egyenlege	-2379	-1558	592	300	202	325	410	428	393	767

Forrás: Vano (2005).

A *negyedik migrációs szakasz*, amely Szlovákia 2004-es EU-s csatlakozásától napjainkig tart, az országhatárok könnyebb átjárhatóságával jellemezhető. Szlovákia lakossága Európai Uniói állampolgárként könnyebben jut tartózkodási-, illetve munkavállalási engedélyhez más tagállamokban (bár néhány ország, beleértve Ausztriát és Németországot is, időszakos restriktiókat vezetett be a 2004-ben csatlakozó országok állampolgáraival szemben). A schengeni térség kibővülésével a ki- és a bevándorlás folyamata is egyszerűbbé vált, ennek következtében a Szlovákiát elhagyók számát a szlovák statisztikák alapján nehéz megbecsülni. A főbb célországok bevándorlási statisztikái azonban jó alapul szolgálhatnak az időszakosan, illetve tartósan külföldön tartózkodó szlovák állampolgárok számának becsléséhez. Összehasonlítva az egyes évekre a különböző európai célországokba érkező szlovák bevándorlók összesített számát (a tükörsziszteztikák alapján) a szlovákiai hivatalos statisztikában szereplő kivándorlók számával, jól láthatók az eltérések (VI. ábra).

1998 és 2008 között közel 290 ezer szlovák állampolgár jelenik meg az EU-27 tagállamokban bevándorlóként – ebből mintegy 93 ezer Csehországban –, míg ugyanerre az időszakra a szlovák statisztika mindössze 14 500 kivándorlót tart nyilván (5600 közülük Csehországba távozott). A Szlovákiát elhagyók száma feltehetően még ennél is nagyobb, hiszen a fogadóországok némelyikében egyes évekre adathiány van. Európán kívüli országokba is távoznak szlovák állampolgárok: becslések szerint a kivándorlók egytizede az Egyesült Államokba és/vagy Kanadába vándorol, és további mintegy 3%-uk Ausztráliát és Új-Zélandot választja jövőbeli lakóhelyéül (Divinsky 2007).

Forrás: *Eurostat 2010, **Szlovák statisztikai évkönyvek.

VI. A Szlovákiából kivándorló és az európai országokba bevándorló szlovák állampolgárok száma, 1998–2008

Number of Slovak citizens emigrating from Slovakia and immigrating into European countries, 1998–2008

A regisztrált kivándorlók többsége mindössze néhány európai célország között oszlik meg. A legtöbb hivatalosan kivándorló szlovák állampolgár továbbra is Csehországba távozik. A cseh munkaerőpiacon megjelenő külföldiek közül a szlovák állampolgárok képezik a legnagyobb közösséget, az összes külföldi munkavállaló 50–60%-át. Túlnyomó többségük (90%) alkalmazottként

talál állást, azonban 10%-uk vállalkozásba kezd Csehország területén (Divinsky – Popjaková 2007). Az utóbbi időszakban megfigyelhető a magasan képzett szlovák munkaerő Csehországba áramlása, különösen az orvosi, számítástechnikai, tudományos és manageri szektorokban.

Sok szlovák állampolgár emigrál Nyugat-Európába is, ezen belül Németország, Ausztria és az Egyesült Királyság tartozik a legfőbb célországok közé (7. táblázat). Kisebb számban, Magyarországra is érkeznek bevándorlók Szlovákiából, főként az ott élő magyarok köréből. Szlovákia Európai Unió csatlakozását követően további célországok is megjelentek, mint például Spanyolország, Olaszország, Hollandia és Írország, ahová ugyan még viszonylag kis, de a korábbiakhoz képest növekvő létszámban érkeztek szlovák állampolgárok.

7. A főbb európai célországokba bevándorló szlovák állampolgárok száma, 1998–2008 (ezer fő)

Inflow of Slovak citizens into the main European destination countries, 1998–2008 (thousands)

Célország	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Csehország	2,0	1,7	1,0	2,4	13,0	23,7	15,0	10,1	6,8	13,9	7,6
Németország	6,5	9,1	10,8	11,4	11,6	10,6	11,6	11,8	11,4	9,5	8,7
Ausztria	1,7	1,8	1,9	2,5	2,5	2,6	3,5	3,6	3,5	3,6	4,9
Egyesült Királyság	0,0	6,1	0,8	0,3	–	2,1	5,8	6,5	–	–	5,4
Magyarország	0,4	0,6	1,0	0,5	0,5	0,4	0,1	1,6	0,9	0,7	1,3
Spanyolország	0,0	0,0	0,4	0,4	0,4	0,5	0,9	0,9	1,4	1,5	0,8
Olaszország	0,2	0,3	0,4	–	0,4	0,8	0,7	0,8	–	–	1,3
Hollandia	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,5	0,5	0,6	0,7	1,0

Forrás: Eurostat 2010, OECD 2008.

Némely célország, mint például az Egyesült Királyság esetében növekvő hangsúlyt kap azonban – főképp a munkavállalási célú migránsok legfiatalabb csoportjaiban – a vándorlás temporális jellege, amelynek során a külföldre utazás csak rövid távú mobilitás, és a gazdasági tőke, valamint a nyelvtudás növelésére irányul (Williams – Baláz 2005).

A munkaerő külföldre áramlása Szlovákiából különösen azon régiók esetében jelentős, amelyek magas munkanélküliséggel, tehát gazdasági problémákkal küzdenek. E jelenségekre reagálva jelentek meg a 2000-et követő években a munkaerő-közvetítő cégek és személyek, melyek száma 2006-ra országosan elérte a 263-at, s a főváros után azokban a kerületekben legmagasabb a számuk (például az Eperjesi kerületben), ahol a statisztikák a legnagyobb mértékű munkaerő-kivándorlásról adnak számot (Sokola 2007).

2008-ban összesen több mint 170 ezer szlovák állampolgár tartózkodott az EU-27 tagországokban, ami a teljes külföldi népesség alig 0,6%-át jelentette.

Bár arányukat tekintve elenyészőnek tűnik a jelenlétük, 2001-hez képest létszámuk mintegy háromszorosára növekedett (8. táblázat), és ez a növekedés tovább folytatódott 2009-ben is (bár erre az évre több ország esetében adathiány van).

8. Az EU-27 országokban tartózkodó szlovák állampolgárok száma
2001-ben és 2008-ban (január 1.)
*Number of Slovak citizens residing in EU-27 countries
in 2001 and 2008 (January 1)*

Célország	2001		2008	
	N	%	N	%
Ausztria	7 739	13,3	15 665	9,0
Belgium	412	0,7	3 001	1,7
Bulgária	86	0,1	82	0,0
Csehország	23 381	40,1	67 889	38,9
Dánia	127	0,2	507	0,3
Finnország	51	0,1	173	0,1
Németország	14 657	25,1	25 987	14,9
Görögország	332	0,6	–	–
Magyarország	2 101	3,6	4 944	2,8
Írország	–	–	12 569***	7,2
Olaszország	1 583	2,7	7 463	4,3
Lettország	10	0,0	23	0,0
Litvánia	–	–	10	0,0
Luxemburg	74	0,1	460	0,3
Málta	42	0,1	89	0,1
Hollandia	719	1,2	2 178	1,2
Lengyelország	350*	0,6	256	0,1
Portugália	22	0,0	187	0,1
Románia	27*	0,0	25	0,0
Szlovénia	59	0,1	457	0,3
Spanyolország	739	1,3	7 418	4,3
Svédország	349	0,6	781	0,4
Egyesült Királyság	5 459	9,4	24 289**	13,9
<i>Összesen</i>	<i>58 319</i>	<i>100,0</i>	<i>174 453</i>	<i>100,0</i>

* 2002. évi adat, ** 2005. évi adat, *** 2009. évi adat; –: adathiány.

Adathiány miatt a táblázat nem tartalmazza Ciprus, Észtország és Franciaország adatait.

Forrás: Eurostat 2010.

A legnagyobb számbeli növekedés a szlovák állampolgárok számában Csehországban figyelhető meg, megoszlásukat tekintve azonban arányuk nem változott. Csehország elsődlegessége mellett – bár Németország és Ausztria is megőrizte fontosságát – jelentős számú szlovák népesség mutatkozott már a csatlakozást követő évben az Egyesült Királyságban (azóta sajnos nem rendel-

kezünk frissebb adattal), majd 2009-ben Írorszában. Míg 2001-ben a külföldön élő szlovák állampolgároknak együttesen 78,5%-a Csehországban, Németországban és Ausztriában élt, 2008-ban már kevesebb mint kétharmaduk (63%-uk) tartózkodott ebben a három országban. Ez annak köszönhető, hogy néhány újabb célországban – mint Olaszország, Spanyolország, továbbá Belgium és Hollandia – a korábbi pár száz fős szlovák népesség 2008-ra már több ezer főre növekedett.

A munkaerő-migráció két új célországa: az Egyesült Királyság és Írország

A fogadó országok bevándorlási statisztikái, valamint az Eurostat adatai mellett további adatforrást jelentenek a külföldön tartózkodó és ott munkát vállaló magyar, román és szlovák állampolgárokról az egyes célországok munkaügyi statisztikái azokban az esetekben, amikor az adott országban munkavállalási engedélyre, illetve regisztrációra van szükségük. A 2004-es csatlakozást követően három régi tagország – az Egyesült Királyság, Írország és Svédország – nyitotta meg azonnal a munkaerőpiacát az újonnan csatlakozott országok állampolgárai előtt, majd 2007-es csatlakozását követően Románia előtt is. Ezek közül főként az Egyesült Királyságba és Írországba irányuló munkaerő-migráció vált jelentőssé a vizsgált országok lakossága körében. Ebben az ottani magas jövedelmek és a nagy munkaerő-kereslet mellett a nyelvnek is meghatározó szerepe volt (hiszen az angol nyelv ismerete elterjedtebb volt, mint a svéd nyelv).

Az Egyesült Királyságban a munkavállalói regisztrációk (Workers Registration Scheme) alapján 2004. május eleje és 2010. szeptember vége között mintegy 51 ezer magyar és több mint 110 ezer szlovák állampolgárságú munkavállaló jelent meg (9. táblázat). A magyarok száma 2008-ig évről-évre emelkedett, majd ezt követően (feltehetően a gazdasági válság hatására) visszaesett. A szlovák állampolgárok száma azonban már rögtön a csatlakozást követően jóval magasabb volt, akárcsak a román állampolgároké a 2007-es csatlakozásuk után, azonban 2008-tól mindkét esetben szintén csökkenés figyelhető meg.

Az Egyesült Királyság összesített munkaügyi adatai alapján a 2004-es bővítéstől 2010. szeptember végéig közel 1,12 millió az EU-8 tagállamokból származó munkavállalót regisztráltak, és ezen belül 4,6% volt a magyar és 9,9% a szlovák állampolgárok aránya. Összességében a szlovákok alkották – a lengyelek és a litvánok után – a harmadik legnépesebb, EU-8 tagállamból érkezett munkavállalói csoportot, míg a magyaroknál kisebb számban csak az észtek és a szlovének jelentek meg. A Szlovákiából kivándorlók közül legtöbben magasabb iskolai végzettséget nem követelő állást töltenek be: 39%-uk adminisztratív és üzleti, 23,2%-uk vendéglátói, 6,5%-uk ipari, 6,3%-uk mezőgazdasági, 5,6%-uk pedig az egészségügyi és egyéb szociális szolgáltatói szektorban (például au pairként) helyezkedik el (Tamas – Münz 2006).

9. Az Egyesült Királyságban regisztrált magyar, román és szlovák állampolgárságú munkavállalók az EU-s csatlakozások után
Hungarian, Romanian and Slovak citizens registered as employees in the United Kingdom after EU-accession

Év	Kibocsátó ország		
	Magyarország	Szlovákia	Románia
2004 (V–XII.)	3 620	13 020	–
2005	6 355	22 035	–
2006	7 060	21 750	–
2007	8 875	22 450	22 775
2008	10 890	18 330	14 575
2009	8 370	8 010	15 840
2010 (I–IX.)	6 230	5 080	12 915
Összesen	51 400	110 675	66 105

Forrás: Home Office UK Border Agency, 2010.

Írországban ún. közszolgálati személyi szám (Personal Public Service Number) igénylése szükséges a külföldi munkavállalók számára is. Ez alapján már 2000-től rendelkezésre állnak adatok, amelyekből jól lehet látni, hogy Magyarország és Szlovákia számára 2004, míg Románia számára 2007 hozott jelentős növekedést a munkaerő-kiáramlásban (10. táblázat). Ugyanakkor mindhárom kibocsátó ország esetében a 2008-as válság és az azt kísérő növekvő munkanélküliség csökkentette az írországi munkavállalást.

10. Írországban regisztrált magyar, román és szlovák állampolgárságú munkavállalók 2000 és 2010 között
Hungarian, Romanian and Slovak citizens registered as employees in Ireland between 2000 and 2010

Év	Kibocsátó ország		
	Magyarország	Szlovákia	Románia
2000 (VI. 19-től)	167	111	920
2001	511	328	2 416
2002	259	252	2 667
2003	185	248	1 387
2004	1 839	5 187	591
2005	3 086	9 258	813
2006	4 330	10 687	3 336
2007	5 046	8 375	14 525
2008	4 562	4 994	6 762
2009	1 794	1 784	2 624
2010	1 584	1 288	3 002
Összesen	23 363	42 512	39 043

Forrás: Department of Social and Family Affairs (Ireland).

Ha az egyidőben csatlakozott országokat vetjük egybe, jól látszik a migráció eltérő intenzitása. A közszolgálati személyi számok alapján 2004 és 2010 között összesen több mint 534 ezer EU-8 tagállamból érkezett munkavállaló jelent meg Írországbán. A szomszédos Egyesült Királysághoz hasonlóan itt is a szlovák állampolgárok képezték a harmadik legjelentősebb csoportot (a lengyelek és a litvánok után), és az EU-8 tagállamból érkezők 7,8%-át tették ki, míg a magyarok 4,2%-át. Itt is főképp az alacsonyabb iskolai végzettséget igénylő pozíciókat töltik be (Katuščák 2006).

Bár az EU-s csatlakozást követően a magyar munkaerő kiáramlása is növekedni kezdett, a legtöbb új tagországhoz képest végig szerényebb méretű maradt, egyedül Szlovéniából és Észtországból, valamint az utóbbi években Csehországból érkezett kevesebb munkavállaló az Egyesült Királyságba és Írországba. Nem csupán Lengyelországból – mint a legnagyobb népességű és hagyományos kibocsátó országból – érkezett jóval több munkavállaló e két célországba (62–64%), hanem a kisebb tagországok is – mint Litvánia (10–14%), Szlovákia (8–10%) vagy Lettország (6–7%) – megelőzték ebben a tekintetben Magyarországot (4,2–4,6%).

*11. Az EU-8 tagországo kból az Egyesült Királyságban és Írországbán regisztrált munkavállalók száma és a kibocsátó népességeken belüli aránya
Number of registered employees from EU-8 member states in the United Kingdom and Ireland, and their proportion in the population of the source countries*

A 2004-ben csatlakozó EU-8 tagországok	Népesség 2004-ben (millió)	Írországbán regisztrált munkavállalók 2004–2010		Az Egyesült Királyságban regisztrált munkavállalók 2004–2010	
		N	A kibocsátó népesség %-ében	N	A kibocsátó népesség %-ében
Csehország	10,2	20 474	2,0	48 435	4,7
Észtország	1,3	7 061	5,4	9 850	7,6
Magyarország	10,1	22 241	2,2	51 400	5,1
Lettország	2,3	38 999	17,0	73 660	32,0
Litvánia	3,4	72 865	21,4	116 860	34,4
Lengyelország	38,6	330 718	8,6	707 357	18,3
Szlovákia	5,4	41 573	7,7	110 675	20,5
Szlovénia	2,0	468	0,2	1 155	0,6
Együtt	73,3	534 399	7,3	1 119 392	15,3

Forrás: Department of Social and Family Affairs (Ireland), Home Office UK Border Agency; saját számítás.

Természetesen figyelembe kell venni, hogy nagyon eltérő lélekszámú kibocsátó népességekről van szó. Ha a kibocsátó népesség arányában vizsgáljuk az egyes országokból az Egyesült Királyságba, illetve Írországba érkező munka-

vállalókat – a 2004 és 2010 közötti időszakra összesítve – látható, hogy az EU-8-ak közül Szlovénia és Csehország kivételével valamennyi tagország megelőzi Magyarországot (11. táblázat). Tehát e két munkavállalási célország esetében is megfigyelhető, hogy bár a 2004-es csatlakozást követően megnőtt a magyar munkaerő beáramlása, összességében ez a fajta migráció a többi új tagországhoz képest szerényebb méretű maradt.

A magyar, a román és a szlovák állampolgárságú külföldi népesség száma és néhány jellemzője a főbb célországokban

A három vizsgált ország kivándorlási trendjeit és mintáit tanulmányozva egyfelől jelentős eltérést tapasztalhatunk a kivándorlás intenzitásában, másfelől mind a hagyományos célországok, mind az újabbak tekintetében megfigyelhető némi hasonlóság.

Románia a legjelentősebb kibocsátó ország, nagyságrendekkel nagyobb migráns népességgel Európán belül, mint Szlovákia vagy Magyarország (VII. ábra). Már a 90-es évek végén is 170 ezer körül volt a román állampolgárok száma az EU jelenlegi tagállamaiban, és az ezredforduló után folyamatos – 2004-től igen meredek – növekedéssel 2009-re a külföldiek második legnagyobb csoportjává váltak. Ehhez képest a másik két kibocsátó ország esetében megfigyelhető növekedés jelentéktelennek tűnik. Holott az EU-27-ben élő szlovák állampolgárok száma az ezredforduló előtti alig több mint 10 ezer főről 2009-re meghaladta a 180 ezer főt. Az EU tagállamokban élő magyar állampolgárok száma pedig az 1998-ban nyilvántartott 66 ezer főről egy évtized alatt mintegy duplájára növekedett.

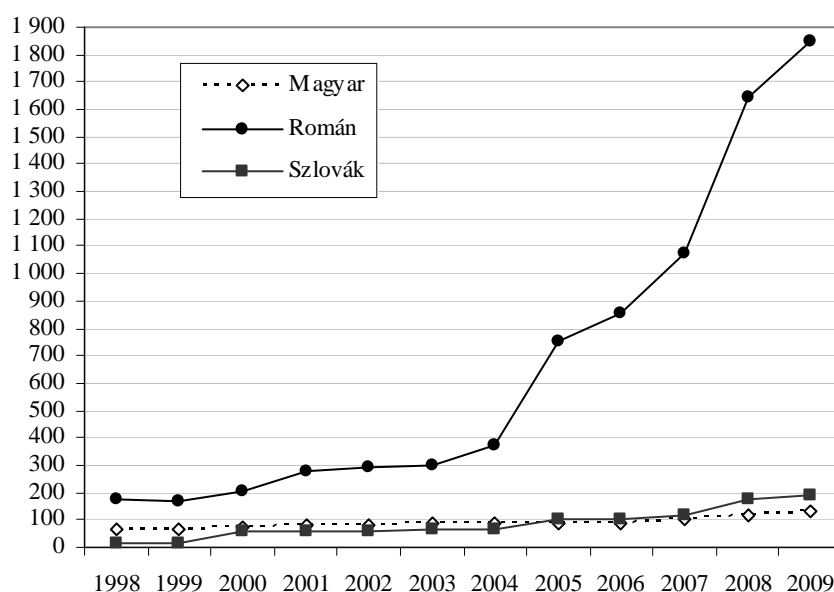
Az OECD 2008-as jelentése szerint Románia már 2006-ban (azaz EU-s csatlakozása előtt) nyolc európai ország esetében a tíz legtöbb bevándorlót küldő ország között szerepelt: Magyarországra a bevándorlók 35%-a¹⁷, Olaszországba 18%-a, Spanyolországba 14%-a, Ausztriába és Görögországba 5,5%-a, Portugáliába 5%-a, Németországba 4%-a és Belgiumba 3,5%-a érkezett Romániából abban az évben. Ezzel szemben a magyar és szlovák állampolgárok csak négy-négy fogadó országban szerepeltek az első tíz között.¹⁸

Természetesen figyelembe kell venni a kibocsátó népesség nagyságát is. Az ezredfordulót követő népszámlálások Romániában 21,6 milliós, Magyarországon 10,2 milliós, Szlovákiába pedig 5,4 milliós népességet regisztráltak. Ha ehhez

¹⁷ Magyarország viszonylatában ez némi csökkenést mutat, ugyanis 1995 és 2005 között még a bevándorlók átlagosan 43%-a érkezett Romániából.

¹⁸ A magyar állampolgárok Szlovákiában (5%-al), Ausztriában (4%-al), Németországban és Romániában (3%-al) voltak a tíz legnagyobb bevándorló csoport között, míg a szlovákok Cseh Köztársaságban (10%-al), Magyarországon (5%-al), Ausztriában (4%-al) és Németországban (2%-al).

viszonyítjuk a külföldön tartózkodók számát, akkor is az állapítható meg, hogy a legerőteljesebb elvándorlás Romániából történt (a népszámláláskori népesség 8,6%-át tette ki a külföldön élő román állampolgárok száma 2009-ben), ezt követte Szlovákia (3,5%-al) és ettől is jóval elmaradva Magyarország (1,2%-al).

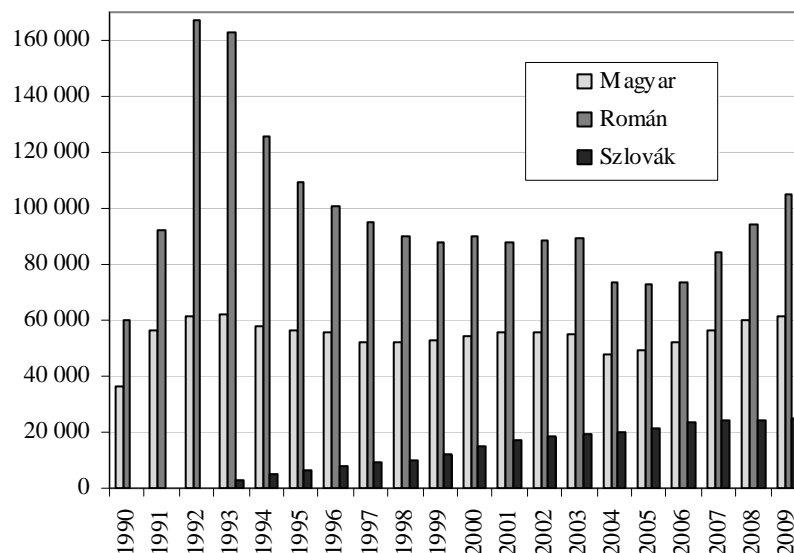
Forrás: Eurostat 2010.

VII. A magyar, a román és a szlovák állampolgárságú külföldi népesség számának alakulása az EU-27 tagállamokban, 1998–2009 (ezer fő)
 Number of Hungarian, Romanian and Slovak citizens residing in the EU-27 member states, 1998–2009 (thousands)

Az elmozdulások irányát vizsgálva, láthattuk, hogy a kivándorlás korábbi szakaszában mindhárom kibocsátó ország esetében Németország volt a távozók fontos célországa. Magyarország és Románia esetében az első, Szlovákia esetében pedig (Csehország után) a második helyen volt 2001-ben az ott élő migráns népesség állományát tekintve. Azonban míg a külföldön élő magyar állampolgárok jelentős hányada 2008-ban is Németországban tartózkodott, a román állampolgárok számára ez a célország kissé háttérbe szorult,¹⁹ és az újabb célországok megjelenésével az itt élő szlovákok aránya is visszaesett.

¹⁹ Bár a külföldön élő románok harmadik legnagyobb csoportja Európán belül Németországban élt 2008-ban, ez a teljes állomány mindössze 5,5%-át jelentette.

Abszolút számokban tekintve a Németországban élő három migráns népességet (VIII. ábra), látható, hogy a 90-es évek első felében a románok száma megközelítette a 170 ezret, a magyaroké pedig 60 ezer körül volt. Míg azonban ez utóbbi, némi hullámvész után, 2009-ben is ezen a szinten maradt, a román népesség száma már a 90-es évek végére jelentősen visszaesett, majd 2000-es évek végén (Románia EU-s csatlakozását követően) figyelhető meg újra enyhe növekedés.²⁰ A Németországban élő szlovák állampolgárok száma 1993-tól folyamatos növekedéssel 2009-re már elérte a 25 ezer főt.

Forrás: Statistisches Bundesamt Deutschland.

VIII. A magyar, a román és a szlovák állampolgárságú külföldi népesség számának alakulása Németországban, 1990–2009 (dec.31.)

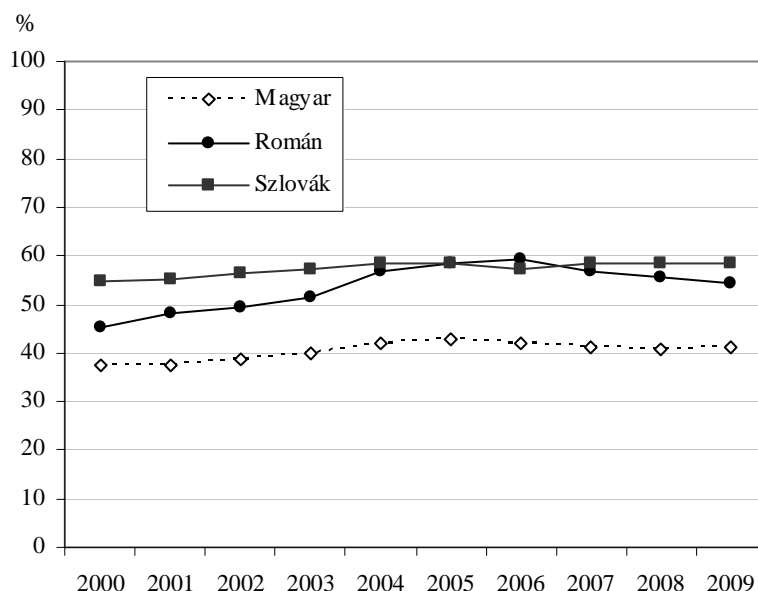
Number of Hungarian, Romanian and Slovak citizens residing in Germany, 1990–2009 (Dec.31.)

A 90-es évekbeli csökkenés a román állampolgárok állományában a német állampolgárságot szerzők magas számának köszönhető. 1991-ben például közel 30 ezer román állampolgárt – zömében német nemzetiségűt – honosítottak Németországban, 1995-ben már csak 12 ezret, majd az ezredforduló után a honosított román állampolgárok száma jelentősen csökkent: 2000 és 2007 között összesen

²⁰ A 2004-ben bekövetkezett csökkenés részben a külföldi népesség állományában végzett adattisztítás következménye.

mintegy 15 ezer volt. Mindhárom migráns népesség körében kis hányadot (3–4%-ot) képvisel a német állampolgársággal nem rendelkező, ám Németországban született második generáció.

A nemek arányát vizsgálva 2000-től napjainkig (IX. ábra), a magyarok körében határozott férfi-többség tapasztalható (mindössze 37–43% közötti női aránnyal), a románok körében az időszak elején a nők aránya még 50% alatti volt, majd 2004-től meghaladta a férfiakét, a szlovákok körében pedig végig a nők aránya volt magasabb: 55–59% között mozgott.

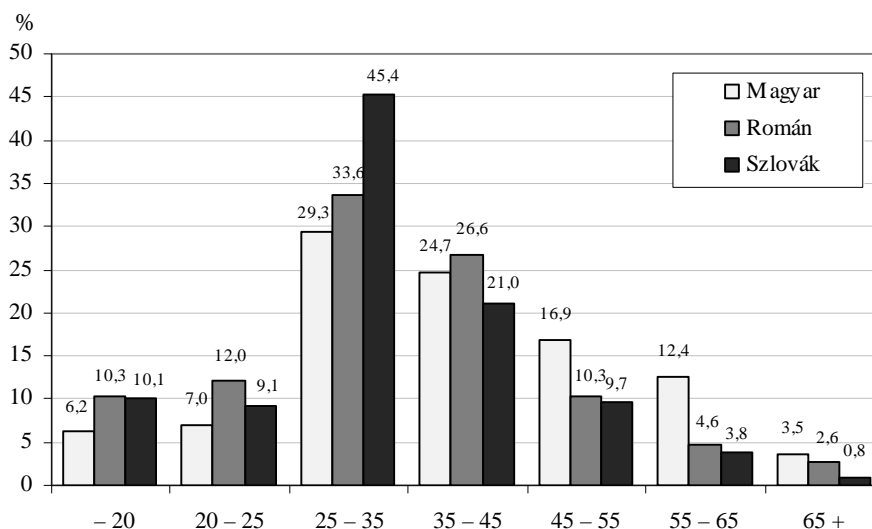
Forrás: Statistisches Bundesamt Deutschland.

IX. A nők aránya a Németországban élő magyar, román és szlovák állampolgárságú külföldi népesség körében, 2000–2009 (dec.31.)
Proportion of women among the Hungarian, Romanian and Slovak citizens living in Germany, 2000–2009 (Dec.31.)

2009-ben a három vizsgált migráns népesség közül a legfiatalabb korösszetételű csoport a szlovák állampolgároké, átlagéletkoruk 32,6 év, míg a románoké 34,3 év, a magyaroké pedig 39,3 év. Korcsoportos bontásban jól látható, hogy a szlovákok körében kiugróan magas a 25–35 év közötti korcsoport aránya, míg a magyarok közt átlag feletti arányban vannak az idősebb 45, illetve 55 év feletti korcsoportok (X. ábra). A fogadó népességhez viszonyítva azonban összességében

mindhárom migráns csoport meglehetősen fiatal: a szlovákok kétharmada, de a magyaroknak is több mint a fele (54%-a) 25 és 45 év közötti.

A családi állapot szerinti összetételüket tekintve a Németországban élő magyarok és románok 42–43%-a egyedülálló, 47–48%-a pedig házas volt 2009-ben. A szlovákok körében – fiatalabb korösszetételüknek köszönhetően – a házasok aránya mindössze 42% volt, és 50% az egyedülállóké. Ugyanakkor a magyarok körében kissé magasabb volt az elváltak aránya (10%), mint a másik két csoport esetében (7%).

Forrás: Statistisches Bundesamt Deutschland.

X. A Németországban élő magyar, román és szlovák állampolgárságú külföldi népesség korcsoportok szerint, 2009 (dec.31.)

Age-distribution of Hungarian, Romanian and Slovak citizens living in Germany, 2009 (Dec.31.)

A három kibocsátó országból Németországba irányuló migráció időben eltérő kezdeteit jól tükrözi a németországi migráns népességek tartózkodási idő szerinti megoszlása (12. táblázat). Míg a 2009 végén Németországban élő magyarok 43%-a több mint 10 éve (egyötöde több mint 20 éve) érkezett, a románok és szlovákok 26–28%-a élt már 10 év óta (és mindössze 3–4%-a 20 év óta) az országban. A románok 46%-a az utóbbi négy évben érkezett, nyilván a korábban érkezettek – főleg az 1990 előtt, illetve a 90-es évek elején érkezett német nemzetiségűek (Aussiedlers) – nagy része már megszerezte a német állampolgárságot.

12. A Németországban élő magyar, román és szlovák állampolgárságú külföldi népesség megoszlása a tartózkodási idő szerint, 2009 (dec.31.)

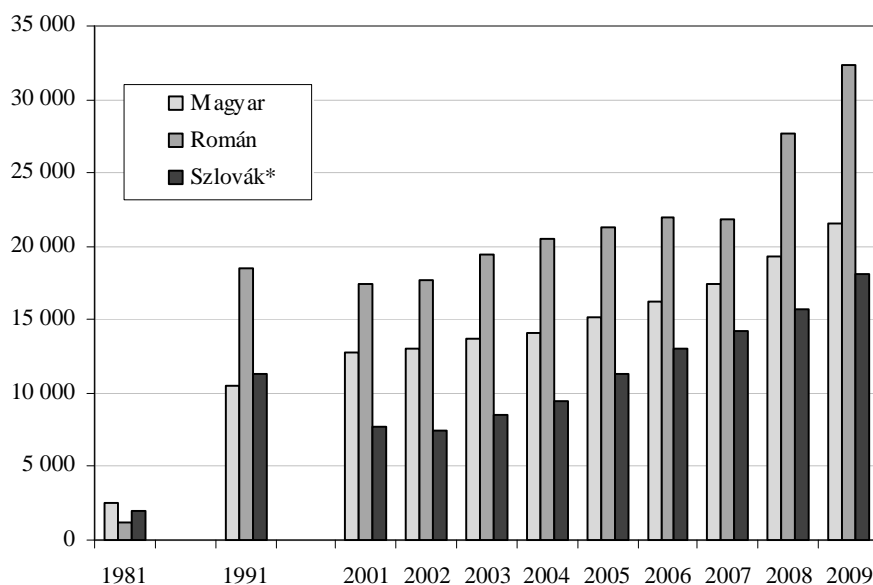
Distribution of Hungarian, Romanian and Slovak citizens living in Germany by the length of residence, 2009 (Dec.31.)

Állampolgárság	Tartózkodási idő (év)					Összesen	Átlagos tartózkodási idő (év)
	–4	4–10	10–15	15–20	20–		
Magyar	35,2	21,7	10,9	12,2	20,0	100,0	11,4
Román	46,2	26,3	10,2	13,9	3,3	100,0	7,1
Szlovák	34,8	39,0	16,1	5,9	4,2	100,0	7,4

Forrás: Statistisches Bundesamt Deutschland.

Németország mellett a másik hagyományos célország – a kivándorlók ide érkező arányát tekintve főként a magyar és a szlovák állampolgárok számára – *Ausztria*, ahol azonban a három közül a román állampolgárságú migráns népesség a legnagyobb létszámú. Míg az 1981-es ausztriai népszámláláskor még mindhárom csoport kis létszámú volt, 1991-ben – a rendszerváltásokat követően – már jól látható a migráció kibontakozása: több mint 10 ezer fő volt az Ausztriában élő magyar és csehszlovák, és közel 20 ezer a román állampolgárságú népesség (XI. ábra). A románok száma 2001-re kissé visszaesett, amihez az is hozzájárult, hogy 1991 és 2000 között 10,8 ezren szereztek meg közülük az osztrák állampolgárságot. Ezt követően azonban létszámuk folyamatosan növekedése figyelhető meg, ami különösen 2007 után volt jelentős (2007-ről 2009-re mintegy 50%-nyi). A magyar és a szlovák állampolgárok száma 2001-től szintén fokozatosan növekedett, 2005 után valamelyest erőteljesebben.²¹

²¹ Fontos megjegyezni, hogy a bevándorlók mellett 1989 és 2009 között 501 fő magyar állampolgárságú menekültet is regisztráltak Ausztriában (közülük 364 főt 1989-ben), és 31,8 ezer fő román állampolgárságú menekültet (95%-uk 1989 és 1992 között érkezett).

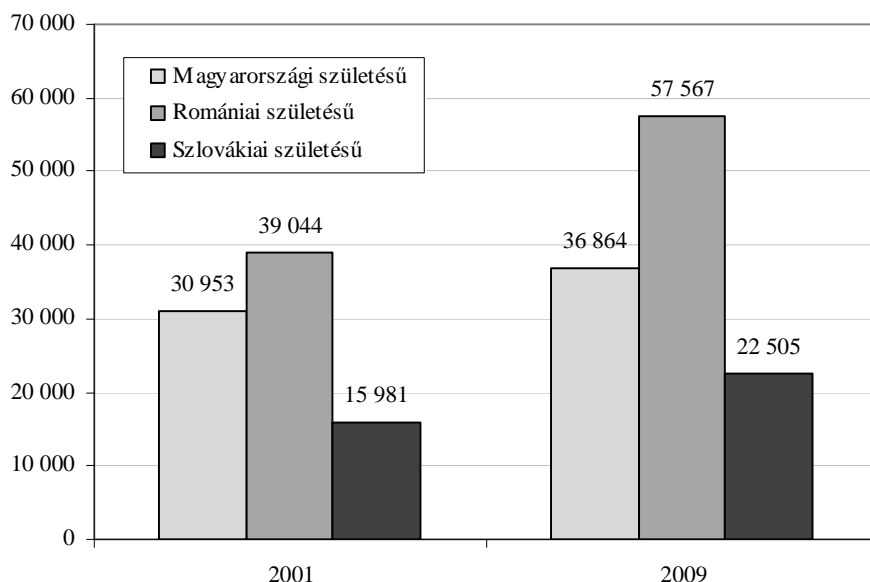

Forrás: Osztrák Népszépszatiztikai Évkönyv (az 1981, 1991 és 2001 évekre népszámlálási adat); Eurostat 2010.

*Az 1981-es és 1991-es évekre az adatok a volt Csehszlovákia állampolgáira vonatkoznak.

XI. A magyar, a román és a szlovák állampolgárságú külföldi népesség számának alakulása Ausztriában, 1981, 1991, 2001–2009 (január 1.)
Number of Hungarian, Romanian and Slovak citizens residing in Austria, 1981, 1991, 2001–2009 (January 1.)

A külföldi állampolgárságú népességnél nagyobb a külföldi születésű népesség, amely 2001 óta szintén folyamatosan növekedett Ausztriában. A három vizsgált csoportot tekintve, 2009-ig a legnagyobb növekedés (48%-os, azaz 18,5 ezer fős) a romániai születésűeknél figyelhető meg (XII. ábra). Ekkor létszámuk közel 58 ezer fő volt, ami a teljes külföldi születésű népesség 4,5%-át jelentette. Ezzel szemben a magyarországi születésűeké 2,9%-os, a szlovákiai születésűeké pedig mindössze 1,8%-os arányt képviselt.

Forrás: Osztrák Népszámlálási Évkönyv 2009.

XII. A magyarországi, a romániai és a szlovákiai születésű népesség száma Ausztriában, 2001-ben és 2009-ben (január 1.)

Number of foreign-born population in Austria born in Hungary, Romania and Slovakia, 2001 and 2009 (January 1)

Ugyanakkor az osztrák Statisztikai Hivatal adatai szerint 1990 és 2009 között 5 ezer magyar állampolgár, 22,4 ezer román állampolgár és 4,1 ezer szlovák (illetve 1998-ig szlovák és cseh együtt) állampolgár kapta meg az osztrák állampolgárságot. Ezt egybevetve a külföldi népesség állampolgárság, illetve születési hely szerinti állományával, arra következtethetünk, hogy 2009-ben több mint tízezer olyan Magyarországon született személy élt Ausztriában, aki még 1990 előtt kapta meg az állampolgárságot. Ezzel szemben kevesebb mint 3 ezer romániai születésűről vélhető ugyanez, ami a Magyarországról Ausztriába irányuló migráció sokkal korábbi (feltehetően még az '56-os emigrációhoz visszanyúló) gyökereire utal.

Az osztrák állampolgárság megszerzése az ezredforduló után – a növekvő bevándorlás ellenére – mindhárom vizsgált migráns csoport esetében csökkent. Az 1990 és 2009 között állampolgárságot kapott magyarok kevesebb mint 30%-a, a szlovákok 35%-a és a románok mintegy fele kapott 2000 után állampolgárságot. Ez utóbbiak száma is csak a 2000-es évek elején volt magas (évi 2–3 ezer fő), azt

követően csökkent és 2007-től évi 500 fő alatt maradt. (A magyarok és szlovákok körében ekkor már az évi száz főt sem érte el.)

Az új célországok közt, ahová napjainkban mindhárom kibocsátó országból érkeznek bevándorlók – és amelyek Szlovákia és Magyarország számára az EU-s csatlakozásukat követően váltak célterületté, Románia számára viszont már a 90-es években – elsősorban Spanyolországot és Olaszországot kell megemlítenünk.

Spanyolországban a 90-es évek végén még mindössze pár ezer fős román, és pár száz fős magyar, illetve szlovák állampolgárságú népesség élt. A románok bevándorlása 2000 után kezdett nagyobb méreteket ölteni, és a növekvő tendencia 2007-ben csúcsonyosodott ki, amikor közel 200 ezer romániai bevándorló érkezett Spanyolországba (mint azt a korábbiakban bemutattuk, lásd: 4. táblázat). Ezzel szemben a magyar és a szlovák állampolgárok Spanyolországba irányuló migrációja a két ország 2004-es csatlakozása után kezdett növekedni, de csak 2006-tól lépett évi ezer fő fölé. E lassú növekedéssel is 2009 végére már közel 8 ezer fős szlovák és 9 ezer fős magyar népesség tartózkodott Spanyolországban (13. táblázat). A román állampolgárok száma ekkorra ennél nagyságrendekkel nagyobb volt: a spanyol Foglalkoztatási és Bevándorlási Minisztérium adatai szerint már a 750 ezer főt is meghaladta. A kibocsátó közösségekben végzett vizsgálatok kimutatták, hogy a folyamat dinamikája a kapcsolathálózatok révén bontakozott ki: bizonyos romániai kibocsátó régiókból Spanyolországon belül azonos célterületekre irányult a migráció, és ez ún. „lány-közösségeket” hozott létre (Sandu et al. 2004).²²

13. Érvényes tartózkodási kártyával vagy engedéllyel rendelkező magyar, román és szlovák állampolgárságú külföldi népesség száma Spanyolországban, 1998–2009 (dec. 31.)

Number of Hungarian, Romanian and Slovak citizens in Spain with valid residence card or permit 1998–2009 (Dec. 31.)

Állampolgárság	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Magyar	360	424	548	651	840	940	1 255	1 934	2 950	5 318	7 975	8 979
Román	3 543	5 082	10 983	24 856	33 705	54 688	83 372	192 134	211 325	603 889	718 844	751 688
Szlovák	258	361	549	873	1 099	1 419	1 988	2 947	4 062	6 192	7 663	7 810

Forrás: Ministerio de Trabajo e Inmigración 2010.

Egyes becslések azonban a hivatalosan nyilvántartott migránsok számánál háromszor többre becsülték a Spanyolországban tartózkodó illegális

²² A kapcsolathálózatok szerepe főként a 2002 előtti illegális migráció fenntartásában volt igazán jelentős, ezt követően – a határátlépés liberalizálásával megnövekedett migrációs nyomás következtében – a meglévő hálózatok kezdtek bezárulni, és egyre inkább csak a családtagok számára elérhetővé válni (Bleahu 2004).

migránsokat (Elrick 2008). A helyi népesség-nyilvántartás – az 1996-tól létrehozott és a spanyol Statisztikai Intézet (INE) által koordinált ún. *Padrón municipal* – adatai is arra utalnak, hogy jelentős számú külföldi népesség él tartózkodási engedély nélkül is (azaz szabálytalanul) az országban.²³ Ha egybevetjük a népesség-nyilvántartásban szereplő román állampolgárok számát (14. táblázat) a tartózkodási engedéllyel rendelkezők előbbiekben bemutatott számával, jól láthatóak – amellet, hogy mindkettő növekvő tendenciát mutat – a különbségek.

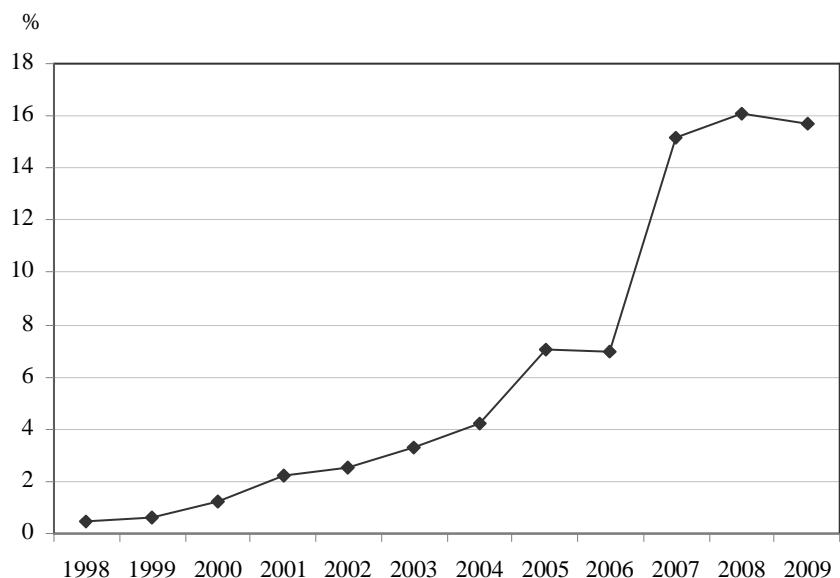
14. A spanyol népesség-nyilvántartásban regisztrált román állampolgárok száma, 2001–2006 (jan. 1.)
Romanian citizens registered in Spanish population-registers, 2001–2006 (Jan. 1.)

Állampolgárság	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Román	31 641	67 279	137 347	207 960	317 366	407 159

Forrás: INE 2007 (Arango – Finotelli 2009).

Bár az erőteljes gazdasági növekedés folytán jelentkező munkaerőhiány következtében a tartózkodási engedéllyel rendelkező teljes külföldi népesség száma is évről évre jelentősen növekedett Spanyolországban, ezen belül a román állampolgárok aránya a 2000 előtti 1% alatti értékről 2008 végére elérte a 16%-ot (XIII. ábra), és ezzel a külföldiek legnagyobb csoportját alkotta az országban. A külföldi születésűek körében ugyanakkor 12% volt a Romániában születettek aránya.

²³ E nyilvántartásba történő bekerülés (amelyhez a személyazonosságot igazoló bármilyen érvényes irat elégséges) különösen vonzó az egyéb engedéllyel nem rendelkező, szabálytalan (irregular) migránsok számára, ugyanis különböző előnyökkel jár, mint pl. az egészségügyi rendszerhez való hozzáférés, vagy a gyerekeik iskoláztatásának lehetősége (Arango – Finotelli 2009).

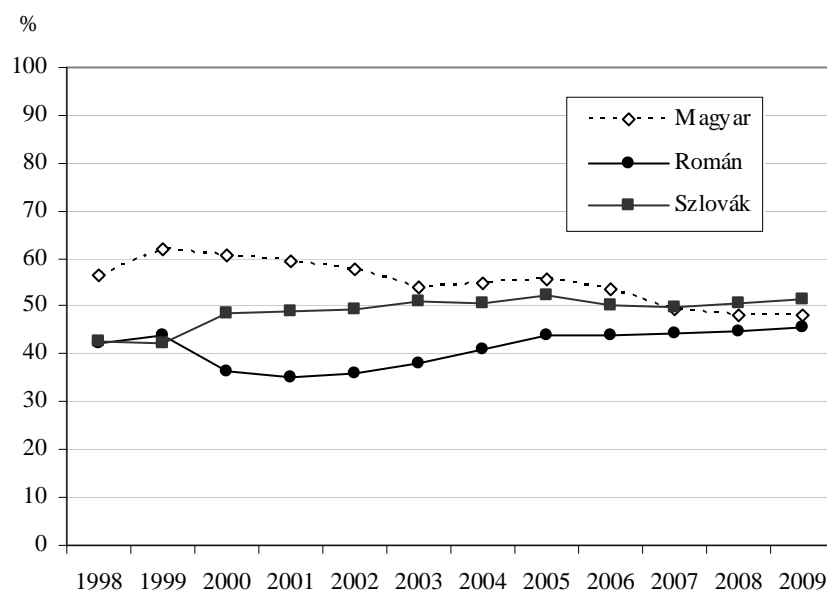

Forrás: Ministerio de Trabajo e Inmigración 2010.

XIII. A román állampolgárságú külföldi népesség aránya a teljes külföldi népességben belül Spanyolországban, 1998–2009
Proportion of Romanian citizens in the total foreign population in Spain, 1998–2009

A nemek szerinti megoszlást tekintve elmondható, hogy a Romániából Spanyolországba irányuló migrációban nagyobb arányban vettek részt a férfiak, a nők aránya a tartózkodási engedéllyel rendelkezők körében végig 35–45% között mozgott (XIV. ábra). Magyarországról viszont kezdetben inkább nők érkeztek, arányuk az ezredforduló körül is 59–62% volt az állományon belül, majd fokozatosan csökkent, és 2008–2009-ben már csak 48%-ot ért el. A szlovák állampolgárságú külföldiek körében a kezdeti férfi-többség után 2000-től viszonylag kiegyenlített volt a nemek aránya.

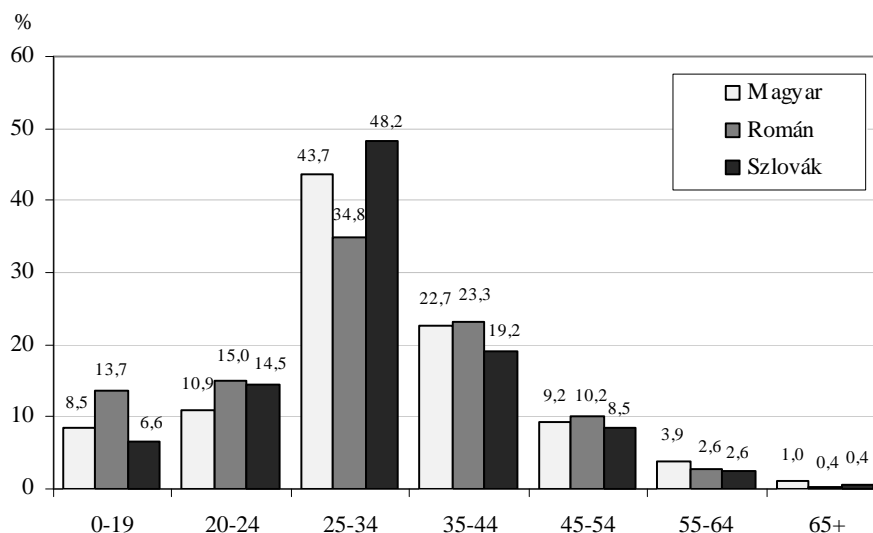
A 2009-es állomány korcsoportos megoszlása tipikus migráns népességet tükröz: kiemelkedően magas a 25–34 évesek aránya, főként a szlovák és a magyar állampolgárok körében (48%, illetve 44%), ugyanakkor 5% alatt van az 55 év felettieké (XV. ábra). Összességében 32–33 év körüli az átlag életkor mindhárom vizsgált csoport esetében.

Forrás: Ministerio de Trabajo e Inmigración 2010.

XIV. A nők aránya a Spanyolországban élő magyar, román és szlovák állampolgárságú külföldi népesség körében, 1998–2009 (dec.31.)
Proportion of women among the Hungarian, Romanian and Slovak citizens living in Spain, 1998–2009 (Dec.31.)

A román állampolgárok körében viszonylag magas a gyermekek aránya is: a teljes román migráns népesség 14%-a 20 év alatti, illetve egytizede (azaz mintegy 75 ezer fő) 16 év alatti. Ez arra utal, hogy teljes családok is kivándoroltak Romániából Spanyolországba. Ugyanakkor a gyermekek egy része már Spanyolországban született, ugyanis 2009-ben a román állampolgárságú teljes migráns népesség 2,3%-a (azaz több mint 17 ezer fő) volt spanyolországi születésű (15. táblázat). Ennek ellenére a spanyol állampolgárságot kevesen kapják meg: a 2008-ban honosított 292 fő (!) közül 63% házasságkötés révén, 22% pedig az ottani születése alapján nyert honosítást. Ez azonban a spanyolországi születésűeknek csupán egy elenyésző töredéke.

Forrás: Ministerio de Trabajo e Inmigración 2010.

XV. A Spanyolországban élő magyar, román és szlovák állampolgárságú külföldi népesség korcsoportok szerint, 2009 (dec.31.)

Age distribution of Hungarian, Romanian and Slovak citizens living in Spain, 2009 (Dec.31.)

15. A Spanyolországban élő magyar, román és szlovák állampolgárságú külföldi népesség megoszlása a születési hely szerint, 2009 (dec. 31.)

Distribution of the Hungarian, Romanian and Slovak citizens living in Spain according to place of birth, 2009 (Dec. 31.)

Állampolgárság	Születési hely				Összesen
	Spanyolország	az állampolgárság szerinti ország	más európai ország	más földrész	
Magyar	1,0	92,8	2,8	3,4	100,0
Román	2,3	97,4	0,1	0,2	100,0
Szlovák	1,3	96,3	1,4	1,1	100,0

Forrás: Ministerio de Trabajo e Inmigración 2010.

A másik dinamikus növekvő román állampolgárságú migráns népesség *Olaszországban* él. Az első bevándorlók 1992-ben érkeztek, azonban számuk csak az évtized végére vált statisztikai szempontból is láthatóvá. A 2002–2003-as regularizációt követően már a legjelentősebb bevándorló csoportot alkották a ro-

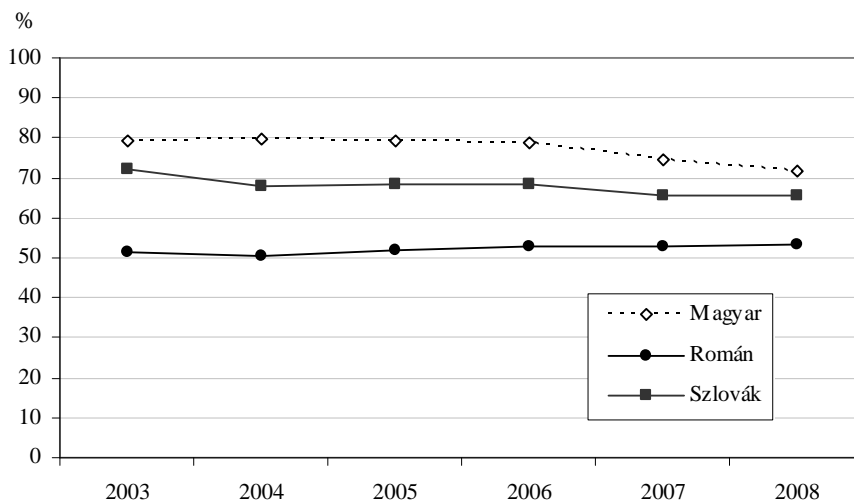
mánok, majd számuk 2003 és 2008 között megnégyszereződött. Ez idő alatt Magyarországról és Szlovákiából is folyamatos – bár jóval szerényebb méretű – bevándorlás zajlott, így 2008 végén több mint 6 ezer magyar és 8 ezer szlovák állampolgár tartózkodott Olaszországban (16. táblázat).

16. A magyar, román és szlovák állampolgárságú külföldi népesség száma Olaszországban, 2003–2008 (dec. 31.)
Number of Hungarian, Romanian and Slovak citizens residing in Italy, 2003–2008 (Dec. 31.)

Állampolgárság	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Magyar	3 446	3 734	4 051	4 389	5 467	6 171
Román	177 812	248 849	297 570	342 200	625 278	796 477
Szlovák	3 092	3 895	4 345	5 416	7 463	8 091

Forrás: Italian National Statistical Institute (ISTAT).

Míg a román állampolgárok közt a nemek aránya viszonylag kiegyenlített, a szlovák és különösen a magyar állampolgárok körében hangsúlyos (bár az utóbbi években enyhén csökkenő) női többlet figyelhető meg (XVI. ábra).

Forrás: Italian National Statistical Institute (ISTAT).

XVI. A nők aránya az Olaszországban élő magyar, román és szlovák állampolgárságú külföldi népesség körében, 2003–2008 (dec.31.)
Proportion of women among the Hungarian, Romanian and Slovak foreign population in Italy, 2003–2008 (Dec.31.)

A bemutatott fogadó országok a nagyszámú migráns népesség ellenére viszonylag kevés bevándorlónak adnak állampolgárságot. A magyar és a szlovák állampolgárságú bevándorlók az egyes fogadó országok teljes migráns népességén belüli alacsony arányuk következtében többnyire meg sem jelennek külön a honosítottak származási ország szerinti bontásában. A román állampolgárok viszont – jelentős létszámuknak köszönhetően – több fogadó ország esetében is ott vannak az új állampolgárok öt legnagyobb csoportjában, így összehasonlítható, hogy hol a legnagyobb arányú a honosításuk.

17. A főbb befogadó országokban állampolgárságot kapott román állampolgárok száma és aránya az adott országban élő teljes román állampolgárságú népességen belül, 2008

Number of Romanian citizens naturalised in the most important host countries, and their proportion within the Romanian immigrant population in the given country, 2008

Befogadó ország	Új állampolgárságot kapott korábbi román állampolgárok		Román állampolgárok száma az országban (2008. 01. 01.)	Új állampolgárok 1000 román állampolgárra az országban
	N	%		
Magyarország	5 535	39,9	65 903	84,0
Olaszország	2 857	20,6	625 278	4,6
Németország	2 140	15,4	90 614	23,6
Franciaország	792	5,7	23 638*	33,5
Ausztria	382	2,8	27 646	13,8
Spanyolország	292	2,1	734 764	0,4
Csehország	82	0,6	3 298	24,9
Szlovákia	19	0,1	3 005	6,3
Egyéb	1 781	12,8	66 709	26,7
<i>Összesen (az EU27-en belül)</i>	<i>13 880</i>	<i>100,0</i>	<i>1 640 855</i>	<i>8,5</i>

* 2005. évi adat.

Forrás: Eurostat 2010; saját számítás.

2008-ban az EU-27 tagállamaiban 8,5 honosítás jutott ezer román állampolgárságú külföldre, ami jóval elmarad a teljes külföldi népességre számított átlagtól (23 honosítás ezer külföldre). A legnagyobb arányban Magyarországon szereztek meg az állampolgárságot a bevándorolt román állampolgárok (17. táblázat), ami nyilván annak köszönhető, hogy az itt letelepedettek zöme magyar nemzetiségű, és ez megkönnyíti számukra az állampolgárság-szerzés feltételeinek teljesítését. Ezt követi Franciaország, a Cseh Köztársaság és Németország (ez utóbbira a jóval korábban elkezdődött bevándorlás, valamint a bevándorlók német gyökerei adhat-

nak magyarázatot²⁴). Azokban az országokban viszont, ahol a legnagyobb létszámú román származású migráns közösségek élnek – mint Spanyolország és Olaszország –, az állampolgárság megszerzése körükben nagyon alacsony szinten van.

Összegzés

Három poszt-szocialista ország – Magyarország, Románia és Szlovákia – kivándorlási folyamatait tekintettük át a 90-es évek elejétől napjainkig. Mindhárom ország esetében a kivándorlás a rendszerváltozásokat követően bontakozott ki, azonban intenzitását és célországait tekintve jelentős különbségek mutatkoznak. Romániából az 1989-es fordulatot követő nagy kivándorlási hullám lecsengése után a 2000-es évek elején kezdett újra egyre nagyobb méreteket ölteni a kivándorlás, és 2009-re már közel kétfélmillió román állampolgárságú népesség élt hivatalosan az EU-27 országaiban. Ezzel a növekedési ütemmel Románia az európai országok közt az első helyen állt a 2001 és 2009 közötti időszakot tekintve. Magyarországról és Szlovákiából ennél sokkal kisebb méretű volt az elvándorlás, azonban a külföldön élő magyar és szlovák állampolgárok száma így is jelentősen megnőtt napjainkra (2009-re mintegy 130 ezer magyar és 190 ezer szlovák állampolgárt tartottak nyilván a többi EU tagországban).

A kivándorlás a kibocsátó népességek létszámához viszonyítva is Romániában volt a legerőteljesebb és Magyarországon a legvisszafogottabb. Ennek okai számos – gazdasági, kulturális, társadalmi és történelmi – tényező összefonódásában gyökereznek (amelyek részletes áttekintésére nem került sor, mivel szétfeszítette volna e tanulmány kereteit). Magyarországon a régió legtöbb országához képest alacsony szintű kivándorlást egyes szakértők elsősorban a különböző szociális juttatások viszonylag magas szintjével magyarázzák. Ugyanakkor a nyelvi korlátokat is figyelembe kell venni, hiszen a magyar nyelv sajátos nyelvi szigetet jelent Európán belül is, és a magyar népesség idegennyelv tudása elmarad a többi EU-tagország népességéhez képest.²⁵ Romániában a vizsgált időszak nagyfokú elvándorlása mögött elsősorban a gazdasági tényezők szerepét emelik az erre vonatkozó vizsgálatok, rámutatva ugyanakkor arra, hogy az utóbbi évtizedben a kapcsolatháló működése is hozzájárult a folyamat továbbgyűrűzéséhez. Mindezek mellett a nyelvi akadályok is jóval kevésbé jelentettek visszatartó erőt: az olasz és a spanyol nyelvnek a románval való hasonlósága nagymértékben meghatározta az elmúlt évtizedben a romániai emigráció irányát. Szlovákiában szintén elsősorban gazdasági tényezők álltak a kivándorlás,

²⁴ Ugyanakkor a 2009-ben Németországban tartózkodó román állampolgárok közel 30%-a már több mint 10 éve élt az országban anélkül, hogy német állampolgárrá vált volna.

²⁵ Az Eurobarometer 2005-ös jelentése szerint az EU-n belül Magyarországon volt a legalacsonyabb azok aránya, akik saját bevallásuk szerint anyanyelvükön kívül legalább még egy nyelvet ismertek.

illetve a munkaerő-migráció növekedése mögött. Ugyanakkor erre vonatkozó vizsgálatok (az Egyesült Királyságba irányuló migráció kapcsán) megállapították, hogy miközben a kibocsátó ország GDP-je, illetve munkanélküliségi rátája összefüggést mutat a munkaerő-migráció mértékével, még ennél is meghatározóbb a várható élettartamot, az oktatásban való részvételt és a reáljövedelmet egyaránt figyelembe vevő ún. fejlettségi index, valamint az általános elégedettség szerepe (Blanchflower et al. 2007).

Fontos azt is szem előtt tartani, hogy az egyes kibocsátó országokból a különböző célországokba irányuló, és különböző időben zajló migrációs hullámok mögött más-más mozgatóerők húzódnak. Némely esetben, mint láthattuk, a kibocsátó ország etnikai kisebbségeinek törekvései, illetve az egyes kibocsátó- és célországokat összekapcsoló történelmi kötelékek is meghatározóak.

A kivándorlók célországait vizsgálva a különbségek mellett megfigyelhető némi hasonlóság is mind a hagyományos, mind az új célszágok tekintetében. A kivándorlás korai szakaszában például Németország fontos célország volt nemcsak a magyarok és a szlovákok számára, hanem a – főként német nemzeti-ségű – román állampolgárok számára is. Az ezredforduló után azonban a román állampolgárok elsődleges célországává Olaszország és Spanyolország vált. Magyarországon és Szlovákiában viszont a hagyományos migrációs minták éltek tovább: az előbbi esetében Németország és Ausztria, az utóbbi esetében Németország és Csehország maradtak a fő célországok. Ugyanakkor mind Spanyolországban, mind Olaszországban – főként a 2004-es EU-s csatlakozás után – egyre nagyobb számban kezdtek megjelenni magyar és szlovák állampolgárok is (bár számuk messze elmaradt a románokétól).

IRODALOM

- Arango, J. – Finotelli, C. (2009): Past and future challenges of a Southern European migration regime: the Spanish case. IDEA Working Papers.
- Australian Government (2009): Settler Arrivals 1998–99 to 2008–09, Department of Immigration and Citizenship.
- Bedzir, V. (2001): Migration from Ukraine to Central and Eastern Europe. In Wallace, C. – Stola, D. (eds.): *Patterns of Migration in Central Europe*. Palgrave: 277–292.
- Blanchflower, D. G. – Saleheen, J. – Shadforth, C. (2007): The Impact of the Recent Migration from Eastern Europe on the UK Economy.
<http://www.bankofengland.co.uk/publications/speeches/2007/speech297.pdf>
- Bleahu, A. (2004): *Romanian Migration to Spain: Motivation, Networks and Strategies*. Institute for Quality of Life, Romanian Academy, Bucharest, 2004.
- Divinsky, B. (2007): *Labor market – migration nexus in Slovakia: time to act in a comprehensive way*. International Organisation for Migration.

- Divinsky, B. – Popjakova, D. (2007): Kolko Slovákov pracuje v zahraničí – Jeden expertny odhad. (Mennyi szlovák dolgozik külföldön – Egy szakértői becslés.) *Forum Statisticum Slovacum*, 2007/3.
<http://www.ssd.sk/casopis/archiv/2007/fss0307.pdf>
- Drbohlav, D. (1994): International Migration in the Czech Republic and Slovakia and the Outlook for East Central Europe, *Czech Sociological Review*, 2/1. 89–106.
- Eke E. – Girasek E. – Szócska M. (2009): A migráció a magyar orvosok körében. *Statisztikai Szemle*, 87/7–8. 795–827.
- Elrick, T. (2008): Networks and their influence on migration policy. Conclusions from the Romanian-Spanish migration space. *focusMigration Policy Brief* No. 11. Hamburgisches WeltWirtschafts Institut, Hamburg.
- Eurostat 2010: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data>
- Gödri I. – Tóth P. P. (2005): *Bevándorlás és beilleszkedés. A szomszédos országokból Magyarországra irányuló bevándorlás az ezredfordulón.* KSH NKI Kutatási Jelentések 80. 2005/3, KSH NKI, Budapest.
- Gödri I. – Kiss T. (2009): Migrációs hajlandóság, tervek és attitűdök az erdélyi magyarok körében. In Spéder Zs. (szerk.): *Párhuzamok – Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón.* KSH NKI Kutatási Jelentések 86. 2009/2, KSH NKI, Budapest.. 183–215.
- Hárs Á. (2001): Népeségmozgások Magyarországon a XXI. század küszöbén. In Lukács É. – Király M. (szerk.): *Migráció és Európai Unió.* Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest.
- Hárs Á. (2010): A kivándorlás dimenziói Magyarországon. Előadás a *Transznacionalizmus és integráció* c. konferencián, 2010. május 17.
- Home Office (2009): Accession Monitoring Report, May 2004–March 2009. Home Office, London.
- Horváth, I. – Anghel, R. G. (2009): Migration and Its Consequences for Romania. *Südosteuropa* 57/4. 386–403.
- Juhász J. (1999): A Magyarországot érintő migráció. In *A munkaerő migrációja és az Európai Unió.* Európai Tükör Műhelytanulmányok, 61. sz., Miniszterelnöki Hivatal Integrációs Stratégiai Munkacsoportja, Budapest: 11–20.
- Katuščák, B. (2006): Nadnárodná migrácia za prácou zo Slovenska do EÚ (vývoj, stav, trendy). (Munkamigráció Szlovákiából az EU-ba: kialakulás, állapot, trendek.) *Ustredie práce, sociálnych vecí a rodiny, Bratislava.*
- Kiss Tamás – Csata Zsombor (2004): Migrációs-potenciál vizsgálatok Erdélyben. In Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben.* Kriterion – RMDSZ Ügyvezető Elnökség. Kolozsvár. 91–126.
- Melegh A. (2002): Magyarország és Németország közötti vándorlás az 1990-es években. In Illés S. (szerk.): *Migráció és statisztika.* KSH NKI Kutatási Jelentések 71. 2002/1, KSH NKI Budapest. 53–68.
- Ministry of Labour and Immigration in Spain:
<http://extranjeros.mtin.es/es/InformacionEstadistica>
- OECD (2008): International Migration Outlook: SOPEMI – 2008 Edition, OECD.
- Okólski, M. (1997): *New Migration Trends in Central and Eastern Europe in the 1990s.* ISS Working Papers, Warsaw.

- Okólski, M. (2001): Incomplete Migration: a New Form of Mobility in Central and Eastern Europe. The Case of Polish and Ukrainian Migrants. In Wallace, C. – Stola, D. (eds.): *Patterns of Migration in Central Europe*. Palgrave, 105–128.
- Pakot L. (2008): A 2000. évi amerikai népszámlálás jellegzetességei és kihatása az amerikai magyarok számbavételére. In Papp Z. A. (szerk.): *Beszédből világ. Elemzések, adatok amerikai magyarokról*. Magyar Külügyi Intézet, Budapest: 352–396.
- Potot, S. (2004): The Rumanian Circulatory Migration: Networks as Informal Transnational Organizations. Paper for the EAPS Conference: *International migration in Europe: new trends, new methods of analysis*, Rome, November 25–27, 2004.
- Sandu, D. (2000): Migrația circulatorie ca strategie de viață. (Cirkuláris migráció mint életstratégia.) *Sociologie Românească* 2000/2. 5–29.
- Sandu, D. (2000): Migrația transnațională a românilor din perspectiva unui recensământ comunitar. (A románok transznacionális migrációja egy közösségi népszámlálás szemszögéből.) *Sociologie Românească* 2000/3–4. 5–52.
- Sandu, D. (2001): Migrația circulatorie în străinătate. (Cirkuláris migráció külföldre.) In *Barometrul de Opinie Publică*, Fundația pentru o Societate Deschisă, Noiembrie.
- Sandu, D. et al. (2004): *A Country Report on Romanian Migration Abroad: Stocks and Flows After 1989*. Multicultural Center Prague, November 2004, www.migrationonline.cz.
- Sandu, D. (2005): Emerging Transnational Migration from Romanian Villages. *Current Sociology* 53. 555–582.
- Sandu, D. et al. (2006): *Living Abroad on a Temporary Basis. The Economic Migration of Romanians: 1990–2006*. Bucharest, Open Society Foundation, November 2006.
- Sik E. (1999): A migrációs potenciál a mai Magyarországon. In Illés S. (szerk.): *Migráció és statisztika*. KSH NKI Kutatási Jelentések 71. 2002/1, KSH NKI, Budapest. 93–117.
- Sik E. (1993): Románia migrációs potenciálja. In Uó. (szerk.): *Útkeresők*. MTA Politikai Tudományok Intézete – Nemzetközi Migráció Kutatócsoport, Budapest, 19–23.
- Sik E. (2006): *A vándorlási hajlandóság változatlan, sőt... . TÁRKI*, Budapest.
- Sokola, M. (2006): Ekonomická migrácia a nezamestnanosť. (Gazdasági migráció és munkanélküliség.) *Forum Statisticum Slovacum*, 3/2007.
- Soltész, B. (2010): A gyümölcsszedés vége? Bolgár és román bevándorlók Spanyolországban. *Dél-kelet Európa*, 2010. május.
- Statistisches Bundesamt Deutschland (2010): Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Ausländische Bevölkerung. Ergebnisse des Ausländerzentralregisters, Wiesbaden.
- Stola, D. (2001): Two Kinds of Quasi-Migration in the Middle Zone: Central Europe as a Space for Transit Migration and Mobility for Profit. In Wallace, C. – Stola, D. (eds.): *Patterns of Migration in Central Europe*. Palgrave, 84–104.
- Tamas, K. – Münz, R. (2006): *Labour market unbound? EU enlargement, transitional measures and labour market effects*. Institute for Future Studies, Stockholm.
- Tóth P. P. (1997): *Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon, (1988–1994)*. Püski Kiadó, Budapest.
- Tóth P. P. (2002): Magyar migránsok Európában. In Illés S. (szerk.): *Migráció és statisztika*. KSH NKI Kutatási Jelentések 71. 2002/1, KSH NKI, Budapest. 33–51.
- Vano, B. (ed.), (2001), Population of Slovakia 1945–2000, *INFOSTAT*
- Vano, B. (ed.), (2005), Population in Slovakia 2004, *INFOSTAT*.

- Vasileva, K. (2010): Foreigners living in the EU are diverse and largely younger than the nationals of the EU Member States. Eurostat *Statistics in focus* 45/2010.
- Wallace, C. – Chmouliar, O. – Sidorenko, E. (1996): The Eastern frontier of Western Europe: mobility in the buffer zone. *New Community*, 22/2. 259–286.
- Wallace, C. – Stola, D. (2001): Introduction: Patterns of Migration in Central Europe. In Wallace, C. – Stola, D. (eds.): *Patterns of Migration in Central Europe*. Palgrave, 3–44.
- Williams, A.M. – Baláz, V. (2005): What human capital, which migrants? Returned skilled migration to Slovakia from the UK, *International Migration Review*, 39/2. 439–468.

Tárgyszavak:

Kivándorlás
Munkaerő-migráció
Külföldi állampolgárok

**EMIGRATION PATTERNS IN HUNGARY, ROMANIA AND
THE SLOVAK REPUBLIC AFTER THE DEMOCRATIC TRANSITION –
DIFFERENCES AND SIMILARITIES**

Abstract

The study deals with the emigration patterns of three post-Socialist Central and Eastern European countries – Hungary, Romania and the Slovak Republic – since the democratic transitions. The authors review the trends of emigration, its destination countries, and the size and composition of Hungarian, Romanian and Slovak emigrant population in the main destination countries, by focusing on institutional and political changes, which could have affected migration patterns.

The decades prior to the fall of Communist regimes were characterised by heavy regulations and restrictions of emigration in all three studied countries. The democratic transitions involved the abolition of restrictive emigration policies and the removal of barriers of travelling abroad. Consequently the emigration from these countries increased, however Hungary, Romania and the Slovak Republic yield with significant differences regarding trends and intensity of emigration.

Emigration both in absolute number and in relation to the source population was the most significant in Romania: by the year of 2009 almost 2 million Romanian citizens resided officially in EU-27 countries. Emigration from Slovakia and Hungary was less powerful, however the number of Hungarian and Slovak citizens living abroad has recently significantly increased. By 2009 almost 130 thousand Hungarian and 190 thousand Slovak citizens were registered in other EU member

states. By studying the direction of emigration next to differences we can observe some similarities as well, both regarding the traditional destination countries (Germany) and the new destinations (United Kingdom and Ireland).

The analysis besides the emigration statistics of the three studied countries was based primarily on international databases (Eurostat, OECD statistics), mirror immigration statistics of the main destination countries, population registers and in some cases labour market statistics as well.

MELLÉKLET

*M1. A Romániából kivándorlók nemzetiség (etnikai hovatartozás) szerint a román statisztikák alapján
Emigrants from Romania by nationality (ethnic groups), according to the national statistics*

Nemzetiség	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Román	23 888	19 307	18 104	8 814	10 146	18 706	16 767	16 883	15 202	11 283	13 438	9 023	7 465	9 886	11 890	10 301	13 296	8 589	8 485
Német	60 072	15 567	8 852	5 945	4 065	2 906	2 315	1 273	775	390	374	143	67	20	36	93	85	12	18
Magyar	11 040	7 494	3 523	3 206	2 509	3 608	2 105	1 459	1 217	696	788	647	489	661	1 062	460	693	167	194
Zsidó	745	516	224	221	177	131	191	136	198	111	66	72	28	24	36	48	54	21	27
Egyéb	1 184	1 276	449	260	249	324	148	194	144	114	87	36	105	82	58	36	69	41	15
Összesen	96 929	44 160	31 152	18 446	17 146	25 675	21 526	19 945	17 536	12 594	14 753	9 921	8 154	10 673	13 082	10 938	14 197	8 830	8 739

Forrás: Román Statisztikai Évkönyvek.

M2. A Romániából kivándorlók célországok szerint a román statisztikák alapján
 Emigrants from Romania by country of destination, according to the national statistics

Célország	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Auszália	611	301	297	236	220	136	165	207	206	124	143	79	58	45	84	78	125	83	82
Ausztria	3 459	4 630	3 282	1 296	1 256	2 276	915	1 551	941	468	270	167	293	326	491	421	581	313	345
Franciaország	1 626	1 512	1 235	937	787	1 438	2 181	1 143	846	696	809	463	233	338	436	343	529	372	431
Görögország	576	354	143	80	87	193	274	232	316	214	328	105	60	64	97	114	134	72	85
Izrael	1 227	519	463	324	417	316	418	554	563	326	433	279	106	164	85	64	128	57	50
Kanada	1 894	1 661	1 591	1 926	1 523	2 286	2 123	2 331	1 945	1 626	2 518	2 483	1 437	1 444	1 445	1 220	1 655	1 787	1 738
Magyarország	10 635	4 427	4 726	3 674	1 779	2 509	1 485	1 244	1 306	774	881	680	903	984	1 553	1 013	900	266	354
Németország	66 121	20 001	13 813	6 874	6 880	9 010	6 467	5 807	3 899	2 370	2 216	854	1 305	1 938	2 707	2 196	3 110	1 902	1 788
Olaszország	1 130	1 396	528	645	1 580	2 195	1 640	1 706	1 877	1 415	2 142	1 486	1 317	1 993	2 603	2 731	3 393	1 401	1 098
Spanyolország	-	-	-	-	133	410	223	158	161	210	615	616	172	186	162	139	330	138	238
Svájc	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100	141	200	182	151	178	115	120
Svédország	996	381	686	199	176	520	310	468	129	98	90	51	42	50	62	29	37	2	7
Szlovákia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	122	130	54	19	30	11	7
USA	4 924	5 770	2 100	1 245	1 078	2 292	3 181	2 861	2 868	2 386	2 723	1 876	1 356	2 012	2 049	1 679	1 982	1 535	1 591
Egyéb	3 730	3 208	2 288	1 010	1 230	2 094	2 144	1 683	2 479	1 887	1 585	662	609	799	1 072	741	1 085	776	805
Összesen	96 929	44 160	31 152	18 446	17 146	25 675	21 526	19 945	17 536	12 594	14 753	9 921	8 154	10 673	13 082	10 938	14 197	8 830	8 739

Forrás: Román Statisztikai Évkönyvek.